

આભાર

GOLDEN BOOK OF
WORLD RECORDS

આચાર્ય વિજય રત્નસુંદરસૂરિ

आ

भा

२

: लेखक :

वर्धमान तपोनिधि संधितयिंतक

स्व. गच्छाधिपति

पूज्यपाद आचार्य भगवंत

श्रीमद् विजय लुवनलानुसूरीध्वरजु महाराजना

शिष्यरत्न साधुसेवातत्पर

स्वाध्यायप्रेमी स्व. पूज्यपाद

मुनिराज **श्री देवसुंदरविजयजु महाराज**ना

शिष्यरत्न

पूज्यपाद आचार्य भगवंत

श्रीमद् विजय रत्नसुंदरसूरीध्वरजु महाराज

३८४

: प्रकाशक :

रत्नत्रयी ट्रस्ट

कल्पेश वि. शाह

१४, छिंदोरा पार्क सोसायटी,

नारणपुरा थार रस्ता पासे,

देरासर सामे, नारणपुरा,

अमदावाद - ३८० ०१३.

फोन : २७६८०७४६ (बपोरे १२थी ७)

Email : rttamd@yahoo.com

Website : www.ratnaworld.com

:: प्राप्तिस्थान ::

१. रत्नत्रयी ट्रस्ट

प्रवीणकुमार ढोशी

२५८, गांधी गली, स्वदेशी मार्केट,
कालबाहेवी रोड, मुंबई - ४०० ००२.
ईमेल : २२०६०८२६ (बपोरे १२थी ७)

२. रत्नत्रयी ट्रस्ट

कल्पेश वि. शाह

१४, छिलोरा पार्क सोसायटी, नारणपुरा चार रस्ता पास, देशसर सामे, नारणपुरा, अमदावाह - ३८० ०१३.
ईमेल : २७६८०७४६ (बपोरे १२थी ७)
Email : rttamd@yahoo.com

किंमत : २०० रुपिया

नकल : १२००

प्रकाशन तारीख : लाहत्या सुह १, मंगणवार,
ता. ७.६.२०२१

: मुद्रक :

किरीट बी. वडेचा

३०५, ६६२ छिंडस्ट्रीयल असेटेट,
अनेकस बिटडींग, जुनी अंजुरवाडी, मजगाव,
मुंबई - ४००० १०.
ईमेल : ०२२-२३७३७६००,
मोबाईल : ७८७७४०६५३३
E-mail : vadecha2009@gmail.com

‘આભાર’ ના સૌજન્યદાતા

‘જીવનમાં માંગેલું કે ઈચ્છેલું જે નથી મળ્યું
એ બદલ ફરિયાદો કરતા રહેવાને બદલે
તે માંગેલું અને તે કલ્પેલું જે બધું મળી ગયું છે
એ બદલ પ્રભુને ધન્યવાદ આપતા રહો.
મનની મસ્તી આસમાનસ્પર્શી બની રહેશે.’

પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રીના મુખે સાંભળેલ
આ વચન પછી ‘ધન્યવાદ’ ની માનસિકતામાં
જે ચમત્કારિક પરિવર્તન અનુભવાયું છે
એ કલ્પનાતીત છે.

આ પરિવર્તનની ખુશાલી એટલે જ
આ પુસ્તકના પ્રકાશનમાં
આર્થિક સહયોગનો લાભ !

૬.

ધન્ય - ભવ્ય - રમ્ય

કલ્યાણમિત્ર પરિવાર (મધ્ય પ્રદેશ)

કરિયાદ = કરિયાણું
આત્માર = સાકર

કરિયાણું
 કરિયાણું મૂકવા માગે છે
 કરિયાણુંને અનુભવ થતો નથી.
 કરિયાણું ચાલતી પડે છે.
 કરિયાણું
 કરિયાણું પર મૂકવા માગે છે
 કરિયાણુંને અનુભવ થતો નથી.
 કરિયાણું લાલ વચ્ચે લાલચી પડે છે
 કરિયાણું સાકર ?
 કરિયાણું ઉભર પર મૂકી નથી
 કરિયાણુંને અનુભવ થતો નથી.
 કરિયાણુંને પેરણું લઈ
 કરિયાણુંને લઈને જઈ ન મળવા બદલ
 કરિયાણુંને મોઢામાંથી
 'કરિયાણું'નું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતો
 'કરિયાણું'નો શબ્દ
 વળી વાર નીકળે છે કે
 કરિયાણુંને મળી મળે છે
 કરિયાણુંને લઈને મળવા બદલ
 'આત્માર'નો શબ્દ
 વળી વાર નીકળે છે ?

'કુશલિયા' કો જાહે
 'કુશલ' કોઈ પણ જાતે
 'કુશલ' કો
 જાહે કો કુશલો જ રહે
 કો મારે કોઈ
 પ્રાર્થના સંદેહોપશમાવસાર
 મેં અટકાવિલ પ્રયાસ કર્યો છે.

*

આ પ્રયાસમાં આજ્ઞાતાની થ
 શ્રી વિનાશાયિકૃ કોઈ લખાણ
 લઈ ગયું હોય તો મોંઘું હું
 અંતઃકરણપૂર્વક ગિયિયે ગિયિયે
 મિરઠામિ દુકકડં માણું છું.

આચાર્ય વિજય રત્નજીવરજી

INDEX

01

All are good,
if we are good

A

05

Brain needs
returns, Heart
needs relations

B

09

Crows are
black
everywhere

C

13

Dependence
on others
leads to despair

D

17

Empty vessels
make much
noise

E

21

Friend in need
is a Friend indeed

F

25

Great
conquerors
don't fight on
small issues

G

29

Habit is a
second nature

H

33

It is too late to
dig a well when
the house is on fire

I

37

Jealousy is
like a candle

J

41

Kites have
no wings

K

45

Life is nothing
but a collection
of dreams

L

49

Many hands
make light work

M

53

Nothing results
without
speaking out

57

Old is gold

61

Patience
always pays

65

Quarrel is a
waste of time

69

Rome was not
built in a day

73

Stitch in time
saves nine

77

Time is
money

81

Unity is
strength

85

Vaccum mind
is a Devil's
workshop

89

When a cow
is old, she is
soon sold

93

X-mas
(Christmas)
comes after Lent

97

You take the care
of beginning,
God will take the
care of end

101

Zeal
never seal

INDEX

**A = All are good,
if we are good**

આપ ભલા તો જગ ભલા

પોતાના રાજ્યના સૈનિકો સાથે રાજકુમાર પર્યટન સ્થળે ગયો હતો... પર્યટનસ્થળે રહેલ બંગલાઓ અને ઈમારતો, કિલ્લાઓ અને દુકાનો નિહાળતા તો એ સ્તબ્ધ થઈ જ ગયો પણ એને એક ચીજ જે જોવા મળી એણે તો એને પાગલ-પાગલ બનાવી દીધો.

એ ચીજ આ હતી, બંગલાઓ અને કિલ્લાઓ, ઈમારતો અને દુકાનો એ બધું જ લાલ રંગનું હતું એ તો ઠીક પણ એ તમામમાં રહેલ તમામ વસ્તુઓ પણ લાલ રંગની હતી..

પર્યટન સ્થળેથી એ સ્વસ્થાને આવ્યો અને એણે રાખને કહી દીધું, “પિતાજી, મારો બંગલો, એ બંગલામાં રહેલ તમામ સામગ્રીઓ, મારા શરીર પરના તમામ વસ્ત્રો, હું જે રસ્તા પર પગ મૂકું એ તમામ રસ્તાઓ અને મારી થાળીમાં ભોજનના જે દ્રવ્યો મૂકવામાં આવે તે તમામ

દ્રવ્યો પણ લાલ રંગના જ હોવા જોઈએ. એ સિવાયના અન્ય કોઈ પણ રંગની કોઈ પણ સામગ્રી મારી આંખ સામે આવવી જોઈએ નહીં.”

પુત્રની આ રજૂઆતને સંતોષવી પિતાજીના હાથમાં નહોતી જ એ હકીકત હતી અને એટલે જ આ સમસ્યાનો કાયમી ઉકેલ લાવવા રાજ રાજકુમારને લઈને એક સંત પાસે પહોંચી ગયા અને સંત સમક્ષ રાજકુમારની અપેક્ષાની રજૂઆત કરી.

સંતે રાજ પાસે લાલ રંગનો એક પારદર્શક કાગળ મંગાવ્યો. એ કાગળની બે બાજુએ તાના કાણાં પડાવ્યા.. એમાં દોરી નાખીને એ કાગળ રાજકુમારની આંખે બાંધી દીધો.

‘મારી આંખ સામે બધી વસ્તુઓ લાલ રંગની જ હોવી જોઈએ’ ની રાજકુમારની માગણી સંતોષાઈ ગઈ!

રસ્તા પર વેરાયેલ કાંટાઓને દૂર કરી દેવામાં આજ સુધીમાં ચમરબંધીને પણ સફળતા મળી નથી. પણ પોતાના પગમાં બટૂ પહેરી લઈને એ કાંટાઓની પીડાથી બચી જવામાં ભિખારીને પણ સફળતા મળી ગઈ છે.

ઘોઘમાર વરસી રહેલ વરસાદને વરસતો અટકાવી દેવાના પ્રયાસોમાં કોઈને ક્યારેય સફળતા મળી નથી. પણ રેઈનકોટ પહેરી લઈને અથવા તો છત્રી ઓઢી લઈને પોતાની જાતને પલળતી બચાવી લેવાના પ્રયાસમાં નાના માણસને પણ સફળતા મળી ગઈ છે.

જગતના જીવમાત્રને સુધારી દેવામાં કે સારા બનાવી દેવામાં ખુદ તીર્થંકર પરમાત્માને પણ સફળતા મળી નથી પણ ખુદને સુધારી દેવામાં કે સારા બનાવી દેવામાં તો દુર્જન-શિરોમણિને પણ સફળતા મળી ગઈ છે.

આ વાસ્તવિકતા એટલું જ કહે છે કે ક્યારેય નિષ્ફળ ન જાય એવા કો'ક ક્ષેત્રમાં જો તમે પુરુષાર્થ કરવા માગો છો તો એ ક્ષેત્ર છે, ખુદને સારા બનાવતા રહેવાનું ક્ષેત્ર.

એ ક્ષેત્રમાં તમે ડગ માંડ્યા નથી અને સફળતા મળવાનું ચાલુ થયું નથી. એક વાત યાદ કરાવું ? **ટૂંકા ગાળાની ઉપલબ્ધિ અને લાંબા ગાળાની સિદ્ધિ વચ્ચે બહુ મોટો ફરક છે.**

પરિસ્થિતિને કે વ્યક્તિને બદલી નાખવામાં મળી

જતી સફળતા એ ટૂંકા ગાળાની ઉપલબ્ધિ હોઈ શકે પણ ખુદની મનઃસ્થિતિને સુધારી દેવામાં મળી જતી સફળતા એ તો લાંબા ગાળાની સિદ્ધિ છે.

જે પણ પોતાના મનને શાંત-સ્વસ્થ અને મસ્ત રાખવા માગે છે, જે પણ પોતાના હૃદયને પ્રેમસભર અને પ્રસન્નતાસભર રાખવા માગે છે ઓરો આ એક જ અભિગમ સ્વીકારી લેવા જેવો છે, સ્વની દૃષ્ટિને નિર્મળ કરતા રહેવાનો અને સ્વના જીવનને સુધારતા રહેવાનો.

યાદ રાખજો, **લક્ષ્યને ચૂકી જવાની પીડા કરતાં ય લક્ષ્ય નિર્ધારિત ન થવાની પીડા વધુ ખલિમ હોય છે.**

બની શકે, સ્વને જ સુધારી દેવાના લક્ષ્યમાં કે સ્વની જ દૃષ્ટિને નિર્મળ કરી દેવાના લક્ષ્યમાં ધારી સફળતા કદાચ ન પણ મળે પણ આવું કોઈ લક્ષ્ય નિર્ધારિત કર્યા વિના લક્ષ્યહીન જીવન જીવી જવામાં તો જીવનમાં હારી જવાનું જ બને છે.

વાંચી લો કો'ક અજ્ઞાત કવિની આ પંક્તિઓ -

**‘અકેલે આએ થે, અકેલે હી ખના હોગા,
ઈતની સી બાત સમજને મેં નિકલ ગઈ જિંદગી’.**

**B = Brain needs returns,
Heart needs relations**

બુદ્ધિને વળતરમાં, લાગણીને સંબંધમાં રક્ષ છે.

‘તમે તો કમાલ કરી’ ‘કેમ ?’

‘નદીમાં નહાવા ગયેલા ઇગતભાઈ લગભગ તળિએ પહોંચી ગયા હતા. બે મિનિટ પણ જો તમે મોડા પડ્યા હોત તો ઇગતભાઈનું બચવાનું અસંભવિત બની ગયું હોત પણ તમે તમારા જાનની પરવા ન કરી , કૂદ્યા નદીમાં અને ઇગતલાલને બહાર લઈ આવ્યા. તમારા આ પરગજુપણને નમસ્કાર કરું એટલા ઓછા છે.’

‘આમાં પરગજુપણાં જેવું કશું જ નહોતું. મારે એમને કોઈ પણ સંયોગોમાં બચાવવા પડે તેમ જ હતા.’

‘કારણ કાંઈ ?’ ‘મારા એક કરોડ રૂપિયા એમની પાસેથી લેવાના બાકી છે. એમને જો હું ન બચાવું તો મારે નદીમાં કૂદીને આપઘાત કરી દેવો પડે. મારે મરવું નહોતું એટલે જ મેં એમને મરતા બચાવ્યા છે.’

... :: ★ :: ...

‘બેટા ! થાળી તૈયાર છે. ચાલ આવી જ મારી

બાજુમાં. આપણે જમવાનું શરુ કરીએ.’

‘પપ્પા, આજે હું તમારી સાથે જમવા નહીં બેસું. મેં મમ્મીને મારી અલગ થાળી તૈયાર કરવા કહ્યું છે.’

‘પણ કારણ કાંઈ ?’ ‘હું આજે તો તમારી સાથે જમવા નહીં જ બેસું’ આમ કહીને દીકરો પોતાને માટે ગોઠવાયેલ થાળીની નજીક પહોંચી ગયો. વરસોથી એક જ થાળીમાં જમવાની પરંપરા જો આજે એકવાર પણ ખંડિત થઈ જશે તો એ પરંપરાને પુનઃસાંધતા નવનેશં પાણી ઉતરી જશે. આવું લાગતા બાપે તુર્ત એક નિર્ણય લઈ લીધો અને એ નિર્ણયને એમણે અમલમાં પણ મૂકી દીધો.

દીકરો જ્યાં બેઠો હતો ત્યાં એ પહોંચી ગયા અને દીકરાને કહી દીધું. ‘બેટા, રોજ તું મારી સાથે બેસીને જમતો હતો ને ? આજે હું તારી સાથે બેસીને જમીશ.’

પપ્પાના મુખે આ શબ્દો સાંભળતા જ દીકરાની રીસ ઉતરી ગઈ અને પપ્પા સાથે જમવાનું એણે ચાલુ કર્યું.

... :: ★ :: ...

હા, બુદ્ધિને રસ જો ગણતરીમાં છે તો હૃદયને રસ અગણિતમાં છે. બુદ્ધિને જો પથ્થર સાથે વધુ જાણે છે તો હૃદયને પાણી સાથે વધુ જાણે છે. બુદ્ધિની સામે દૂધ મૂકો,

એ લીંબુ બનીને એમાં ફૂદી પડવા તૈયાર થઈ જાય છે અને હૃદયની સામે દૂધ મૂકો એ મેળવણ બનીને એમાં ફૂદી પડે છે.

બુદ્ધિ એ જો સમજાન તરફ જ મોઢું રાખીને જીવતી રહે છે તો હૃદયનું મોઢું હંમેશા ઉઘાન તરફ જ રહે છે.

બુદ્ધિ જો ‘પ્રાપ્તિ’ ને જ લક્ષ્ય બનાવીને પ્રવૃત્ત-નિવૃત્ત થતી રહે છે તો હૃદય ‘તૃપ્તિ’ ને જ લક્ષ્યસ્થાને ગોઠવીને પ્રવૃત્ત-નિવૃત્ત થતું રહે છે. એટલું જ કહીશ કે ધૂમાડાના દર્શનમાં જેમ આગનું ઉપસ્થિત હોવાનું નિશ્ચિત થઈ જાય છે અને સુવાસની અનુભૂતિમાં પુષ્પનું ઉપસ્થિત હોવાનું નિશ્ચિત થઈ જાય છે તેમ જીવનમાં જો ઉદ્વેગ અને ઉકળાટ, કલેશ અને સંકલેશ, અશાંતિ અને આહમકતા આ બધું જો વધુ અનુભવાય છે તો નિશ્ચિત સમજી રાખવું કે જીવનના ચાલકબળના સ્થાને બુદ્ધિ ગોઠવાઈ ચૂકી છે અને

જીવનમાં જો શાંતિ અને પ્રસન્નતા, સ્વસ્થતા અને મસ્તી, મૈત્રી અને આનંદ આ બધું જો વધુ અનુભવાય છે તો નિશ્ચિત સમજી રાખવાનું કે જીવનના ચાલકબળના સ્થાને હૃદય ગોઠવાઈ ચૂક્યું છે.

શું કહું ? સુવાસની અનુભૂતિ માટે ઉકરડાનું સરનામું ખોટું જ છે એની મનને બરાબર ખબર છે,

અવેરાત માટે અવેરીની દુકાન એ જ સાચું સરનામું

એ એની ય મનને બરાબર ખબર છે પણ

પ્રસન્નતાની અનુભૂતિ માટે બુદ્ધિના સરનામે કાગળ ન જ લખાય એની મનને લગભગ ખબર નથી. શાંતિની અનુભૂતિ માટે હૃદયના સરનામે જ કાગળને રવાના કરવો પડે એની ય મનને લગભગ ખબર નથી.

આ જ કારણ છે જીવનમાં સુખનું ન ટકવાનું અને દુઃખનું ન હટવાનું. શું કહું ? સંપત્તિને, સ્વાસ્થ્યને, સત્તાને, સફળતાને અને સૌંદર્યને સમજવામાં ખાસ તકલીફ પડતી નથી. પણ ‘સુખ’ ને સમજવામાં તો અરછા અરછા વિદ્વાનો ટૂંકા પડી રહ્યા છે.

કારણ ? ‘સુખ’ એ કાંઈ કોઈ વસ્તુ નથી કે એને કોઈ ચોક્કસ સરનામેથી મેળવી શકાય પરંતુ ‘સુખ’ એ તો મનની એક એવી અવસ્થા છે કે જે અવસ્થામાં મનને કોઈ ફરિયાદ નથી હોતી, મનને કોઈ સંકલેશ નથી હોતો, મનને કોઈ ઉકળાટ નથી હોતો.

ટૂંકમાં કહેવું હોય તો એમ કહી શકાય કે મન ‘ખંડ’ નો જ સ્વીકાર કરતું રહીને સતત તનાવગ્રસ્ત રહ્યા કરે છે

જ્યારે હૃદય ‘અખંડ’ ને સ્વીકારી લઈને સતત પ્રસન્નતાસભર રહ્યા કરે છે.

નિર્ણય આપણે કરવાનો છે. તનાવગ્રસ્ત રહીને જીવનને ઢસડવું છે કે પ્રસન્ન રહીને જીવનને ઊંચકવું છે ?

C =

Crows are black
everywhere

કાગડા બધે કાળા

‘ઝેન, હું તો એ જ સમજી શકતો નથી કે તારો રંગ કાળો તો મારો રંગ પણ કાળો, તારી જત પંખીની તો મારી જત પણ પંખીની, તને ગાવાનો શોભ તો મને પણ ગાવાનો શોભ અને છતાં તું ગાવાનું શરુ કરે અને શ્રોતાઓ તાળીઓના ગડગડાટ કરવા લાગે જ્યારે હું ગાવાનું શરુ કરું અને લોકો હાથમાં પથ્થર ઉઠાવવા લાગે. કારણ શું છે આની પાછળ ?’ કાગડાએ કોયલને પૂછ્યું.

‘કાગડાભાઈ, તમને શું કારણ લાગે છે ?’ ‘મને તો એક જ કારણ લાગે છે, આ દેશના લોકો સર્વથા કઠરહીન છે. સંગીત કોને કહેવાય એની એમને સમજ જ નથી અને એટલે જ મેં એક નિર્ણય કર્યો છે કે...’

‘શું ?’ ‘આ દેશ છોડીને પરદેશ જ ચાલ્યા જવું અને એ દેશના લોકો સમક્ષ જ સંગીતના પ્રોગ્રામો આપવા’ ‘કાગડાભાઈ, મારી એક સલાહ છે’

‘બોલ’ ‘તમે પરદેશ ભલે જાઓ, ત્યાંના લોકો સમક્ષ સંગીતના પ્રોગ્રામો ભલે આપો પણ તમારું ગળું તો અત્રે જ મૂકતા જાઓ. કારણ કે જો ગળું પણ ત્યાં

જ લઈ જશો તો ત્યાંના લોકો પણ તમારા સંગીતના પ્રોગ્રામોમાં હાથમાં પથરા જ લેવા લાગશે' કોયલે હસતાં હસતાં કાગડાને કહી દીધું.

દરેક કાગડાનો કંઠ જેમ ઘોઘરો જ હોય છે, દરેક કારેલું સ્વાદમાં જેમ કડવું જ હોય છે, દરેક કાંટાની આણી જેમ તીક્ષ્ણ જ હોય છે, દરેક કીચડ જેમ લપસણો જ હોય છે.

તેમ દરેક ઘર સમસ્યાથી ઘેરાયેલું જ હોય છે, દરેક જીવન સંઘર્ષથી વ્યાપ્ત જ હોય છે અને દરેક મન સંકલેશથી કલુષિત જ હોય છે.

અલબત્ત, સમસ્યા, સંઘર્ષ અને સંકલેશમાં તરતમતા ભલે હશે પણ સમસ્યા વિનાનું ઘર, સંઘર્ષ વિનાનું જીવન અને સંકલેશ વિનાનું મન, એ તો સર્વથા અસંભવિત છે.

આનો તત્પર્યર્થ ? આ જ કે સ્વઘરમાં-જીવનમાં અને મનમાં આ ત્રણની હાજરી અનુભવાતી હોય તો એનાથી અકળાઈ ન જતાં એનાં કદને ઘટાડવા ગંભીરતાપૂર્વક પ્રયત્નશીલ બન્યા રહેવું અને પરના ઘરમાં-જીવનમાં અને મનમાં આ ત્રણની હાજરી હોવાનું અનુભવાતું હોય તો એના પ્રત્યે તિરસ્કાર ન દાખવતા સહાનુભૂતિ દાખવતા રહેવું અને સ્વમનની સમાધિ ટકાવી રાખવી.

એક ગંભીર વાસ્તવિકતા જણાવું ? સ્વજીવનમાં રહેલા દુઃખો સાથે સમાધાન કરી લેવા ક્યારેય તૈયાર ન થતું મન, સ્વજીવનમાં રહેલા દોષો સાથે સમાધાન કરી લેવા કઈ પળે તૈયાર નથી હોતું એ પ્રશ્ન છે.

જવાબ આપો. ઘર-ઘરમાં મેલેરિયાનો તાવ હોય અને આપણે ય મેલેરિયામાં પટકાયા હોઈએ ત્યારે મન સાથે સમાધાન કરી લઈએ ખરા કે ‘દરેક ઘરમાં જ્યારે મેલેરિયા છે જ ત્યારે આપણે એના ઉપચારો પ્રત્યે કાંઈ ગંભીર બની જવાની જરૂર નથી. ચાલે છે એમ ચાલવા દો. સહુનું થશે એ આપણું થશે !’

ના ! આવું કોઈ જ સમાધાન આપણે કરતા નથી. ઉપચારો ચાલુ કરી દઈને શીઘ્રાતિશીઘ્ર મેલેરિયાથી શરીરને મુક્ત કરી દેવાના પ્રયાસોમાં આપણે લાગી જઈએ છીએ.

પણ સબૂર ! દોષોની બાબતમાં આપણો અભિગમ સાવ વિપરીત જ હોય છે. આપણી આજુ-બાજુવાળાઓના જીવનમાં જે પણ દોષો હોવાની આપણને જાણ થઈ જાય છે, એ જ દોષો જે આપણા જીવનમાં પણ હોય છે તો આપણું મન તુર્ત સમાધાનો કરવા લાગે છે કે ‘હું એકલો જ થોડો પૈસા પાછળ પાગલ છું ? મારી આજુ-બાજુવાળા પણ પૈસા પાછળ હરાયા ઢોરની જેમ લાગી જ રહ્યા છે ને ?

ક્રોધ એ કાંઈ મારી એકલાની જ કમજોરી નથી

૧૧

મારી આજુ-બાજુવાળા પણ કોધથી ગ્રસ્ત જ છે ને !’

આ શું ? દુઃખ સાથે કોઈ જ સમાધાન નહીં પણ દોષ સાથે તુર્ત જ સમાધાન અને ડગલે ને પગલે સમાધાન ! પરિણામ જીવનમાં દુઃખો ઘટ્યા કે કદાચ ન પણ ઘટ્યા પણ દોષો તો અહો જમાવીને ગોઠવાઈ ગયા !

બચાવી લેવી છે જાતને આ અપાયથી ? તો એનો શ્રેષ્ઠ વિકલ્પ આ જ છે, નબળું, નકામું અને નુકસાનકારી ભલે અનેકના જીવનમાં દેખાતું હોય પણ એ જો સ્વજીવનમાં પણ હોય તો એની સાથે કોઈ જ સમાધાન ન કરો. જીવનને અનિષ્ટોથી મુક્ત રાખવાનો આના સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ જ નથી.

વાંચી છે કો'ક અજ્ઞાત કવિની આ પંક્તિઓ ?

‘છોટે મન સે કોઈ ખડા નહીં હોતા

ઔર તૂટે મન સે કોઈ ખડા નહીં હોતા’

દોષો સાથે સમાધાન કરી લેતું મન જો ‘નાનું’ છે તો દુઃખમાં અકળાતું રહેતું મન ‘તૂટેલું’ છે. નાનું મન આત્માને મહાન બનવા નથી દેતું તો તૂટેલું મન આત્માને પ્રતિકૂળતામાં ટકવા નથી દેતું.

આ સંદર્ભમાં છેલ્લી વાત. આપણે ગમે તેવા હોઈએ, ગમે તેવી સ્થિતિમાં હોઈએ, જાતને નબળી માની લેવાની ભૂલ તો ન જ કરીએ. કારણ ? ઊગતા સૂરજને જોઈને લોકો પોતાના ઘરના દરવાજા ખોલી નાખતા હોય છે જ્યારે ડૂબતા સૂરજને જોઈને બંધ કરી દેતા હોય છે.

**D = Dependence on others
leads to despair**

પારકી આશા સદા નિરાશા

‘શહેરમાં એક કુશળ વૈદ આવ્યા છે. આજ સુધીમાં એમણે ઓછામાં ઓછા પચાસ આંધળા માણસોને દેખતા કરી દીધા છે. મારી ઈચ્છા છે, તમે એમને તમારી આંખ દેખાડી દો. અંધાપાના ત્રાસથી કાયમ મોટે મુક્તિ મળી જશે.’

‘તમને ખ્યાલ ન હોય તો યાદ કરાવી દઉં કે મારા છ પુત્રો અને છ પુત્રવધૂઓ મારી એટલી કાળજી કરે છે કે મને ક્યારેય મારા અંધાપા બદલ વેદના થઈ નથી. ટૂંકમાં કહું તો મારી પાસે એ સહુની મળીને કુલ ૨૪ આંખ છે. મારે મારી બે આંખને ધબકતી રાખવાની કોઈ જ જરૂર નથી.’

પણ, એક દિવસ બન્યું એવું કે ઘરમાં આગ લાગી અને એ ય રાતના સમયે ! છ પુત્રો અને છ પુત્રવધૂઓ સમયસર ઘરની બહાર નીકળી ગયા અને એ સહુની આંખોને પોતાની આંખ માનીને ખેઠેલા એમના પિતાજી એ આગમાં જીવતાને જીવતા ભૂંજઈ ગયા !

૧૩

સિંહ ભલે ને ગમે તેટલો પરાક્રમી છે, પોતાની ક્ષુધા શમાવવા એણે પોતે જ ગુફામાંથી બહાર નીકળવું પડે છે.

આંખ સામે જ ભલે ને પાણીથી છલોછલ નદી વહી રહી છે. તૃષ્ણાતુર માણસે પોતે જ પોતાની તૃષ્ણા છીપાવવા પ્રયત્નશીલ બનવું પડે છે.

સફળતા મેળવવાના સંયોગો બધા જ ભલે ને અનુકૂળ છે પણ સફળતા મેળવવા પુરુષાર્થ તો વ્યક્તિએ પોતે જ કરવો પડે છે.

પણ સબૂર ! બહિર્જગતનાં કેટલાક પરિબળો અચક્ર એવા છે કે જ્યાં પારકાની આશા તમને નિરાશ નથી પણ કરતી પણ **પ્રેમ-પ્રસન્નતા અને પાત્રતા, આ ત્રણ પરિબળો એવા છે કે જ્યાં પારકાની આશા તમારા લભણે નિરાશા ઝીંકીને જ રહે છે.**

સજ્જન પર યાવત્ સર્વજન પર જો હું પ્રેમ કરવા માગું છું તો ત્યાં એ માટે આગળ મારે જ વધવું પડે છે.

મંદિરના માર્ગ પર હું બીજાના ટેકે કદમ માંડી શકું છું પણ પરમાત્મા પર જો હું પ્રેમ કરવા માગું છું તો મારે પોતે જ મારા હૃદયને પ્રભુ પ્રત્યેના પ્રેમથી પાગલ-પાગલ બનાવતા રહેવું પડે છે.

એ જ રીતે મારે જો પ્રસન્ન રહેવું છે તો મારે પોતે જ મારા અભિગમને સમ્યક્ બનાવવા તરફ લક્ષ્ય કેન્દ્રિત કરી દેવું પડે છે.

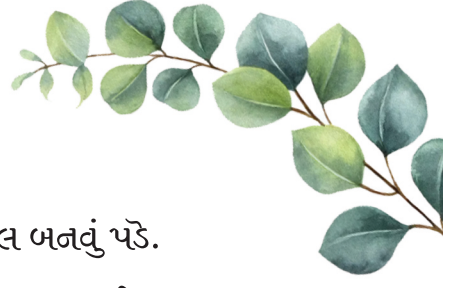
કારણ કે પ્રસન્નતાનો આધાર અનુકૂળ ઘટના નથી પણ સમ્યક્ અર્થઘટન છે. ઘટના ભલે ને અનુકૂળ ઘટી છે પણ તમે જો એનું સમ્યક્ અર્થઘટન નથી કરી શકતા તો તમારું ઉદ્વિગ્નતાના શિકાર બન્યા રહેવાનું પાકું જ છે અને ઘટના ભલે ને પ્રતિકૂળ ઘટી છે પણ જો તમે એનું અર્થઘટન સમ્યક્ કરી શકો છો તો પ્રસન્ન બન્યા રહેવામાં તમને કોઈ જ વાંધો આવે તેમ નથી.

ટૂંકમાં, ઘટના ભલે પરાધીન છે પણ અર્થઘટન તો સ્વાધીન જ છે અને પ્રસન્ન રહેવું હોય તો તમારે ઘટના તરફ નહીં પણ અર્થઘટન તરફ જ તમારું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું પડે છે.

એ જ રીતે મારે જો મારી પાત્રતા વિકસિત કરવી છે તો મારે પોતે જ એમાં બાધક બનતા અહં, ઈર્ષ્યા, આવેશ વગેરે પરિબળોથી મનને મુક્ત રાખવા પ્રયત્નશીલ બનતા રહેવું પડશે.

ટૂંકમાં, પ્રાપ્તિ પરાધીન છે પણ પાત્રતા સ્વાધીન છે. પુણ્ય પ્રચંડ હોય અને મને ઉત્તમ સામગ્રીઓની પ્રાપ્તિ થઈ જાય એ બની શકે પણ એ પ્રાપ્તિ પછી પાત્રતા

વિકસિત કરવા તો મારે જ પ્રયત્નશીલ બનવું પડે.

શું કહું ? બહિર્જગતમાં એકવાર ‘પારકી આશા, સદા નિરાશા’ આ ઊક્તિ ખોટી પડી પણ જય પણ આભ્યન્તર જગતમાં તો ‘પારકી આશા, સદા નિરાશા’ આ ઊક્તિ ખોટી પડે એવી કોઈ જ શક્યતા નથી.

હજી આગળ વધીને વાત કરું તો બહિર્જગતની સફળતા વિજ્ઞાન આધારિત છે અને વિજ્ઞાન પદાર્થને આધીન છે.

જ્યારે આભ્યન્તર જગતની સફળતા ધર્મ આધારિત છે અને ધર્મ આત્માને આધીન છે.

પદાર્થને શરણે ગયા વિના તમે વૈજ્ઞાનિક નથી જ બની શકતા જ્યારે પદાર્થની આધીનતામાંથી મુક્ત થયા વિના તમે પરમાત્મા નથી બની શકતા.

સંદેશ રુપષ્ટ છે. તમે જો વિજ્ઞાનથી જ પ્રભાવિત રહેવા માગો છો તો જીવનભર તમારે પદાર્થની આશા રાખવી જ પડશે.

પણ તમે જો ધર્મથી ભાવિત થતા રહેવા માગો છો તો પદાર્થની પરાધીનતાથી તમને મુક્તિ મળતી જ રહેશે.

‘પારકી આશા, સદા નિરાશા’ આંખ સામેથી આ પંક્તિને દૂર કરી દેવી છે ? ધર્મી બની જાઓ !

**E = Empty vessels
make much noise**

અધૂરો ઘડો, છલકાય ઘણો

‘ઝેટા ! આ વખતે તારે મારી એક ઈરછા સફળ કરવાની છે.’ ‘બોલો પપ્પા’ ‘દર વરસે પરીક્ષામાં તું ૪૦ ટકા માર્ક્સ લાવે છે. આ વરસે તું ૭૫ ટકા માર્ક્સ લાવે એવું હું ઈરછું છું.’

‘પપ્પા, ૭૫ ટકા માર્ક્સ લાવીશ’

‘મજાક કરે છે ?’

‘પપ્પા, મજાકની શરુઆત કોણે કરી ?’

દીકરાએ પપ્પાને જવાબ આપી દીધો. પપ્પા શું બોલે ? એક બાજુ ગાય છે કે જે પેટમાં પધરાવે છે ઘાસ અને બનાવે છે દૂધ.

જ્યારે બીજી બાજુ સર્પ છે કે જે પેટમાં પધરાવે છે દૂધ અને બનાવે છે ઝેર.

એક બાજુ સુવર્ણ છે કે જે આગને પામીને વિશુદ્ધ બનતું જાય છે. જ્યારે બીજી બાજુ કથીર છે કે જે આગને પામીને ઓગળી જાય છે.

૧૭

એક બાજુ છીપ છે કે જે સ્વાતિ નક્ષત્રમાં પાણીના બુંદનું મોતીમાં રુપાંતરણ કરી નાખે છે. જ્યારે બીજી બાજુ સાગર છે કે જે પાણીના મીઠા પણ બુંદને ખારું બનાવી દે છે.

પ્રશ્ન એ નથી કે માણસ પાસે શું છે? પ્રશ્ન એ છે કે માણસ પોતે શું છે ? માણસ પાસે ભોજનની થાળીમાં ગુલાબજાંબૂ છે પણ પેટ એનું બગડેલું છે.

માણસ પાસે તિજોરીમાં કરોડો રૂપિયા છે પણ મન એનું સંડેલું છે. માણસ પાસે સત્તા અમાપ છે પણ બુદ્ધિ એની વિકૃત છે. કરવાનું શું ?

શું કહું ? આ જગતનો બહુજનવર્ગ લક્ષ્ય સ્થાને 'પ્રાપ્તિ' ને ગોઠવીને બેઠો છે જ્યારે હકીકત એ છે કે 'પાત્રતા' ને વિકસિત કર્યા વિના 'પ્રાપ્તિ' ને લાભદાયી કે આનંદદાયક તો બનાવી શકાતી નથી પણ ભલું હોય તો એ 'પ્રાપ્તિ' નુકસાનકારી અને ત્રાસદાયક બનીને જ રહે છે.

એક ગજબનાક વાસ્તવિકતાનો ખ્યાલ છે? બાબો

ઘરમાં જમવા બેસે અને લોજમાં જમવા બેસે, બંને સ્થળે એને જમવામાં ફરક એટલો રહે કે ઘરમાં મમ્મી બાબાની થાળીમાં બાબાના પેટને આંખ સામે રાખીને જ દ્રવ્યો મૂકે. ઘરમાં ભલે ને બધાની થાળીમાં ગુલાબજાંબૂ મુકાયા છે પણ બાબાનું પેટ જો બગડેલું છે તો બાબાના આંસુની પરવા કર્યા વિના મમ્મી એની થાળીમાં દાળ-ભાત જ મૂકે છે.

જ્યારે લોજમાં બાબાના પેટની કોઈ જ નોંધ લેવામાં આવતી નથી. બાબાનું પેટ ભલે ને બગડેલું છે. લોજમાં જો સહુને દૂધપાક પીરસવામાં આવી રહ્યો છે તો બાબાને પણ દૂધપાક જ પીરસવામાં આવે છે.

ટૂંકમાં, ઘરમાં મમ્મી બાબાની પાત્રતાને આંખ સામે રાખીને ‘પ્રદાન’ નો વિચાર કરે છે.

જ્યારે લોજમાં પાત્રતા-અપાત્રતાને ગોંણ બનાવીને ‘પ્રદાન’ ને જ પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે.

અલબત્ત, આજના કાળે પાત્ર-અપાત્ર કરતાં ય કુપાત્રની ચિંતા વધુ કરવી પડે એવી સ્થિતિ છે.

અપેક્ષાએ કહેવું હોય તો એમ કહી શકાય કે પ્રાપ્તિને જે પોતાના અને પરના લાભનું કારણ બનાવે છે એ પાત્ર છે.

પ્રાપ્તિને, ન લાભનું કે ન નુકસાનનું કારણ બનવા

દે છે એ અપાત્ર છે પણ પ્રાપ્તિને સ્વ-પર અનેકને માટે નુકસાનનું કારણ બનાવીને જ જે રહે છે એ કુપાત્ર છે.

રામનો સમાવેશ જો પાત્રમાં અને કુંભકર્ણનો સમાવેશ જો અપાત્રમાં કરી શકાય તો રાવણનો નંબર તો કુપાત્રમાં જ લગાવવો પડે.

ખૂબ દુઃખ સાથે કહેવું પડે એમ છે કે વર્તમાન યુગમાં અપાત્રને પાત્ર બનવાના જેટલા સંયોગો - સામગ્રીઓ અને નિમિત્તો મળી રહ્યા છે એના કરતાં અનેકગણા સંયોગો, સામગ્રીઓ અને નિમિત્તો તો કુપાત્ર બનવાના મળી રહ્યા છે.

દૂધને સાકર અને મેળવણ આપવાને બદલે લીંબુ જ આપવામાં આવે અને પછી દૂધ 'ફાટી ગયા' બદલ રાડારાડ કરવામાં આવે એનો જો કોઈ અર્થ નથી.

તો અપાત્રને ઉત્તમ સંયોગો અને સામગ્રીઓ આપવાને બદલે ઉત્તેજક સંયોગો અને સામગ્રીઓ આપવામાં આવે અને પછી અપાત્ર 'કુપાત્ર બની ગયા' બદલ રાડારાડ કરાવામાં આવે એનો પણ શો અર્થ છે?

આ સંદર્ભમાં છેલ્લી અતિ મહત્ત્વની વાત.

પાત્રતા શ્રાસના અસ્તિત્વ સાથે નહીં પણ શ્રાસની સાર્થકતા સાથે સંકળાયેલી છે અને શ્રાસની સાર્થકતા સ્વને સાફ કરવા સાથે, પરને માફ કરવા સાથે અને ઉપકારીઓને યાદ કરવા સાથે સંકળાયેલી છે.

**F = Friend in need is
a Friend indeed**

**મિત્રની જરૂર કરતાં,
મિત્રની ખરા સમયે જરૂર હોય છે.**

‘ભાભી, મારા મિત્રના અવસાને તમારા જીવનમાં જે શૂંચ્યાવકાશ સર્જ્યો છે એને પૂરવાની તો મારામાં કોઈ તાકાત નથી પણ તમારી પાસે મારે એક ચીજ માગવી છે. તમે મને વચન આપો કે હું જે માંગુ એ તમે મને આપશો જ.’

‘પણ એ ચીજ કઈ છે એ જાણ્યા વિના હું તમને વચન શી રીતે આપી શકું?’ ‘ભાભી, એમના જીવનમાં મિત્ર તરીકે તમે મારા પર ભરોસો રાખો કે એવી કોઈ ચીજ હું અજાણતાં ય નહીં માંગું કે જેના કારણે તમારે મૂંઝવણમાં મૂકાઈ જવું પડે.’

‘બોલો, શું જોઈએ છે તમારે?’ ‘મારા મિત્રના કબાટના ઉપરના ખાતામાં એક ડાયરી છે કે જેમાં મારા મિત્રના ૪૦ લાખના દેવાની વિગત લખી છે. એ ડાયરી તમે મને આપી દો. મિત્રનું જેટલું પણ દેવું છે એ બધું હું ચૂકતે કરી દઈશ.’

૨૧

મિત્રની આ વાત સાંભળીને મિત્રપત્નીની આંખોમાંથી આંસુની ધાર વહેવા લાગી.

તલવારની તાકાતનો ખ્યાલ એ મ્યાનમાં હોય છે ત્યારે નથી આવતો પણ યુદ્ધના મેદાનમાં શત્રુ સામે હોય છે ત્યારે આવે છે.

મનની તાકાતનો ખ્યાલ સુખનો સમય પૂરબહારમાં ચાલતો હોય છે ત્યારે નથી આવતો પણ લમણે દુઃખો ઝીંકાય છે ત્યારે આવે છે.

શરીરની તાકાતનો ખ્યાલ સ્વસ્થ વાતાવરણમાં નથી આવતો પણ પ્રદૂષિત વાતાવરણ હોય છે, ત્યારે આવે છે.

બસ ! એ જ ન્યાયે મિત્રની વફાદારીનો ખ્યાલ અને મિત્રની લાગણીનો ખ્યાલ અનુકૂળ સમયમાં નથી આવતો પણ કટોકટીના યા તો પ્રતિકૂળતાના સમયમાં આવે છે.

યાદ રાખજો, મિત્રની લાગણી સામાન્યતયા બે વિભાગમાં વહેંચાયેલી હોય છે.

‘જે સુખ મારા મિત્ર પાસે નથી એ સુખ મારે ભોગવવું જ નથી’ એક લાગણી આ અને ‘જે સુખ મારી પાસે છે એ સુખ મારા મિત્રને આપ્યા વિના મારે નથી જ રહેવું’ બીજી લાગણી આ.

આમાં પ્રથમ નંબરની લાગણી એ મિત્રતાની નીચલી ભૂમિકા છે જ્યારે બીજા નંબરની લાગણી એ મિત્રતાની ઉપલી ભૂમિકા છે.

એટલું જ કહીશ કે ‘મને જે મિત્રો મળ્યા છે તેઓ આવા છે કે નહીં’ એ તપાસતા રહેવાને બદલે જેઓએ પોતાના જીવનમાં ‘મિત્ર’નું સ્થાન મને આપ્યું છે એ સહુ માટે હું આવો મિત્ર બની રહ્યો છું કે નહીં એ સતત તપાસતા રહેવાની જરૂર છે.

એક નક્કર વાસ્તવિકતા યાદ કરાવું ? **સંજોગથી લાચાર બનેલ માણસ આગળ મન ગણતરીમાં ચાલાક બની જાય છે.**

જ્યાં મનને ખબર પડી જાય છે કે સામો માણસ તકલીફમાં છે, દુઃખમાં છે કે મૂંઝવણમાં છે, મન એ જ પળે ગણતરી મૂકવા લાગે છે.

‘જો આ માણસ સાથે હું હસતા-હસતા વાત કરીશ, આ માણસને જો હું સહાનુભૂતિ દાખવીશ, આ માણસને જો હું ‘કોઈ કામકાજ હોય તો કહેજો’ એમ કહીશ તો નક્કી એ મને નવડાવી નાખશે, મારી ભલમનસાઈનો લાભ ઉઠાવવા લાગશે.

બેહતર છે કે એ મારી પાસે કાંઈ માગી બેસે કે મને કાંઈ આપવા મજબૂર કરી બેસે એ પહેલા હું જ એની પાસે મારી તકલીફોના રોઢણાં રોવા લાગું.’

આ શું? ન પોતાના સુખને વહેંચવાની તૈયારી કે ન સામાના દુઃખને ઘટાડવા ઉદારતા દાખવવાની તૈયારી!

શું કહું? **સ્વાર્થ એ તો મૂર્ખતાનું બીજું નામ છે.** પોતાની પાસે રહેલ બીજ જમીનને ન આપતા પોતાની પાસે જ રાખી મૂકતા ખેડૂતને જેમ સરવાળે રોવાનો જ વખત આવે છે તેમ પોતાની પાસે રહેલ સંપત્તિ-સામગ્રીનો સદુપયોગ ન કરતા, સંગ્રહ જ કરી રાખતા માણસને સરવાળે રોવાનો જ વખત આવે છે.

બાજુના ફ્લેટમાં લાગેલ આગને બુઝવવા જે પોતાના ફ્લેટના પાણીનો ત્યાગ કરવા તૈયાર થતો નથી એ જેમ પોતાના ફ્લેટને ય આગને હવાલે કરી દેવાની બેવકૂફી કરી બેસે છે તેમ નજીકવાળાના દુઃખને દૂર કરવા જે પોતાનું યોગદાન આપવા તૈયાર થતો નથી એ અજાણતાં ય પોતાની જાતને દુઃખને હવાલે કરી દેવાની બેવકૂફી કરી બેસે છે.

આ સંદર્ભમાં છેલ્લી વાત. **સંયોગો આપણા વશમાં નથી પણ હોતા તો ય સમજણ તો આપણા વશમાં હોય જ છે.**

અનુકૂળતા-પ્રતિકૂળતા, સુખ-દુઃખ, માન-અપમાન, આ બધું આપણા વશમાં ભલે ન હોય પણ સમ્યક્ સમજણના સહારે અનુકૂળતાનો સદુપયોગ કરતા રહેવાનું અને પ્રતિકૂળતામાં સહાનુભૂતિ દાખવતા રહેવાનું તો આપણા જ વશમાં છે.

G = Great conquerors don't fight on small issues

**મહાન વિજેતા
શુદ્ધ બાબતોમાં અટકતો નથી.**

પોતાની માતા હાથણી સાથે એનું બચ્ચું રસ્તા પરથી પસાર થઈ રહ્યું હતું અને એ બંનેને જોઈને અચાનક ગલીના નાકે ખેઠેલા કૂતરાઓ ભાગતા-ભાગતા એમની નજીક આવ્યા અને જોરજોરથી ભસવા લાગ્યા.

હાથણી તો કૂતરાઓને કોઈ જવાબ આપવાના ‘મૂડ’ માં નહોતી પણ એની સાથે જે મદનિયું હતું એ આવેશમાં આવી ગયું અને કૂતરાઓને ખદેડી નાખવા એની પાછળ ભાગવા તૈયાર થઈ ગયું પણ એની મમ્મીએ એને રોક્યું.

‘બેટા ! તું એમ માનતો હોય કે તું કૂતરાઓ પાછળ પડી જઈને એમને ભસતા બંધ કરી દઈશ તો તું થાપ ખાય છે.’

‘શું વાત કરે છે ?’ ‘સાવ સાચું કહું છું. તારે જોવું હોય તો જોઈ લે. આપણે આગળ નીકળી જશું કે તુરત જ

તેઓ એકબીજાને ભસવાનું ચાલુ કરી દેશે.’

અને સાચે જ મદનિયાને એનો અનુભવ થઈ ગયો. જેવા એ અને એની મમ્મી આગળ નીકળી ગયા, ફૂતરાઓએ એકબીજા સામે ભસવાનું શરુ કરી દીધું.

હા, **અધમ માણસો હોય છે આ ફૂતરાઓ જેવા. એમને અઘડતા રહ્યા વિના એન જ નથી પડતું હોતું જ્યારે મહાન માણસો હોય છે આ હાથીઓ જેવા. એમને અઘડવામાં તો રસ નથી જ હોતો પણ જેઓ અઘડતા જ રહેતા હોય છે તેઓને જવાબ આપવામાં પણ રસ નથી હોતો.**

એક નક્કર વાસ્તવિકતાનો ખ્યાલ છે ? મુંબઈ અને દિલ્હી વચ્ચેનું અંતર સમાન હોવા છતાં ફાસ્ટ ટ્રેન જલ્દી પહોંચે છે જ્યારે લોકલ ટ્રેનને પહોંચવામાં વિલંબ થાય છે.

કારણ ? ફાસ્ટ ટ્રેનની ગતિ તેજ હોય છે અને લોકલ ટ્રેનની ગતિ મંદ હોય છે એ ?

ના. સાચું કારણ એ છે કે ફાસ્ટ ટ્રેન નાના-નાના સ્ટેશને થોભતી નથી જ્યારે લોકલ ટ્રેન દરેક નાના-નાના સ્ટેશને થોભતી હોય છે. અને આ જ કારણે ફાસ્ટ ટ્રેનની ગતિ તેજ હોય છે જ્યારે લોકલ ટ્રેનની ગતિ ધીમી હોય છે.

અધમ આત્મા અને મહાન આત્મા અહીં જ અલગ પડતા હોય છે.

પ્રત્યેક ક્ષુદ્ર બાબત આગળ અટકી જવું, એને વજન આપતા રહેવું, એની ખાતર ગમે તેની સાથે ઝઘડી બેસવું આ વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિમાં રાચતો હોય છે અધમ આત્મા જ્યારે મહાન આત્મા તો જગતની દૃષ્ટિએ મોટી ગણાતી બાબતોને પણ હસી કાઢવાની, એની ખાતર પોતાની પ્રસન્નતાને ખંડિત ન જ થવા દેવાની, કોઈનીય સાથે દુશ્મનાવટ ન જ કરવાની પ્રચંડ ક્ષમતા લઈને બેઠેલો હોય છે.

અંતરમાં ડોકિયું કરીને જાતને તપાસી લેવાની જરૂર છે. આપણો નંબર શેમાં ? ઉત્તમમાં કે અધમમાં ? મહાનમાં કે ક્ષુદ્રમાં ?

ભૂલશો નહીં આ વાત કે એક જ પળની જાગૃતિ જીવનને પતનના તળિયેથી ઉત્થાનના શિખરે લઈ જવા સમર્થ કદાચ નથી પણ બનતી તો ય એક જ પળની અસાવધગીરી તો ઉત્થાનના શિખરે રહેલ જીવનને પતનના તળિયે ધકેલી દેવા સમર્થ બનીને જ રહે છે.

પાણીનું એક જ બુંદ બીજને અંકુરિત નથી કરી શકતું પણ એક જ ઈંટ ખસેડી લેવાથી મકાન ધરાશાયી થઈ શકે છે એ ખ્યાલમાં જ હશે.

એટલું જ કહીશ કે હસતા રહેવું સહેલું છે, હસાવતા રહેવું ય સહેલું છે પણ હસી કાઢતા રહેવું એ તો પ્રચંડ પરાક્રમની અપેક્ષા રાખે છે.

અને આ પરાક્રમ જે દાખવી નથી શકતો એ પુણ્યના ક્ષેત્રે કદાચ મોટો બન્યો પણ રહે છે તો ય ગુણના ક્ષેત્રે તો નાનો જ બન્યો રહે છે...

પૈસાના ક્ષેત્રે કદાચ અમીર બન્યો પણ રહે છે તો ય પ્રસન્નતાના ક્ષેત્રે તો દરિદ્ર જ બન્યો રહે છે...

સ્વાસ્થ્યના ક્ષેત્રે કદાચ તંદુરસ્ત બન્યો પણ રહે છે તો ય સ્વસ્થતાના ક્ષેત્રે તો એ બિમાર જ બન્યો રહે છે...

જીવનમાં સફળતા પામવાના ક્ષેત્રે એ કદાચ આગેકૂચ કરતો પણ રહે છે તો ય જીવનને સફળ બનાવવાના ક્ષેત્રે તો એ પીછેહઠ જ કરતો રહે છે.

આ સંદર્ભમાં અતિ મહત્ત્વની બાત. **ધર્મ અને વિવેકની અવગણના કરીને કોઈ વ્યક્તિ કાયમી સુખી રહી શકે નહીં અને આવેશ અને આક્રોશ, આસક્તિ અને અહંકાર, આ તમામની પ્રબળતા ધર્મ અને વિવેકની હકાલપટ્ટી કરીને જ રહેતા હોય છે. સાવધાન !**

H = Habit is a second nature

આદત એ બીજો સ્વભાવ છે.

ઉંમર વરસ માત્ર ત્રીસ પણ જીવન-સમાપ્તિની ગણતરીની પળો બચી હતી. દારુના વ્યસને એના જીવનને સમાપ્તિના આરે લાવીને મૂકી દીધું હતું. પત્ની અને બે બાળકો બાજુમાં ઊભા હતા અને અચાનક એણે બે હાથ જોડી દીધા.

‘શું કરવું છે ?’ પત્નીએ પૂછ્યું
‘પ્રાર્થના’ ‘કોને ?’ ‘પ્રભુને’

પત્નીને આનંદ થયો કે ચાલો, મરતાં-મરતાં ય એમને સદ્બુદ્ધિ તો સૂઝી પણ પ્રાર્થનામાં એ જે શબ્દો બોલ્યો એ સાંભળ્યા બાદ તો પત્નીના હોશ-હવાશ ઊડી ગયા.

એ એટલું જ બોલ્યો કે ‘પ્રભુ, આ જગતમાં તું એક જ સર્વ સામર્થ્યવાન છે. તારી પાસે એટલું જ માગું છું કે આ જીવનમાં તે મને ભલે લીવર એક આપ્યું અને દાંત બત્રીસ આપ્યા. વિનંતિ કરું છું તને કે આ ભૂલ તું આવતા જન્મમાં તો ન જ કરતો. દાંત એક જ આપવો હોય તો હું

ચલાવી લઈશ પણ લીવર તો તારે મને બત્રીશ જ આપવા પડશે !’

વિચારથી વાણીનું નિર્માણ થાય છે. વાણીથી વર્તનનું નિર્માણ થાય છે. વર્તનથી આદતનું નિર્માણ થાય છે અને આદતથી ચારિત્ર્યનું નિર્માણ થાય છે.

આનો અર્થ ? આ જ કે ચારિત્ર્યના નિર્માણમાં વર્તનનો એટલો ફાળો નથી જેટલો ફાળો આદતનો છે. પ્રશ્ન એ થાય છે કે વર્તન અને આદત વચ્ચે ફરક શું છે?

આ પ્રશ્નનો અલગ રીતે જવાબ આપવો હોય તો એમ કહી શકાય કે પથ્થર પર પડતું પાણીનું બુંદ એ જો વર્તન છે તો પથ્થર પર પડતી પાણીની ધાર એ આદત છે.

માર્ગ પર મૂકાતું એક કદમ એ જો વર્તન છે તો માર્ગ પર મૂકાતા સેંકડો કદમો એ આદત છે. પાટી પર પ્રથમ વખત લખાતો એકડો એ જો વર્તન છે તો સેંકડો વખત ઘૂંટાતો એકડો એ આદત છે.

ટૂંકમાં, એકાદ વખતનું આચરણ એ જો વર્તન છે તો વારંવારનું આચરણ એ આદત છે.

આનો અર્થ ? આ જ કે વર્તનમાંથી છૂટકારો મેળવવામાં સફળતા સરળતાથી મળી જાય છે પરંતુ આદતમાંથી છૂટકારો મેળવવા જતાં તો નવનેખં પાણી

ઉતરી જાય છે.

એક વાસ્તવિકતા જે આ છે તો બીજી વાસ્તવિકતા એ છે કે સમ્યક્ ક્ષેત્રે મન વર્તનથી આગળ વધવા તૈયાર થતું નથી જ્યારે ગલત ક્ષેત્રે મન વર્તન આગળ જ ન અટકી જતાં આદત સુધી પહોંચી જવા જાણે કે સદાય લાલાયિત જ હોય છે.

સમ્યક્ ક્ષેત્રે મન પર્વત ચડી રહેલા હાથી જેવું બન્યું રહે છે તો ગલત ક્ષેત્રે મન ઝાડ પરથી ઊતરી રહેલ ખિસકોલી જેવું બન્યું રહે છે. એવું નથી કે આપણે જીવનમાં સારું કશું કર્યું જ નથી કે ક્યારેય કર્યું જ નથી. સારું ઘણું કર્યું છે અને ઘણી વાર કર્યું છે પણ એને આદતરૂપ બનાવવા જેટલું સત્ત્વ આપણે ફોરવી શક્યા નથી.

એ જ રીતે, એવું ય નથી કે આપણે ખરાબ જ કર્યું છે અને હંમેશા ખરાબ જ કરતા રહ્યા છીએ. પણ ખરાબ જે પણ કર્યું છે એમાં આપણે એ હદે ગુમભાન બની ગયા છીએ કે ખરાબનું એ વર્તન આજે જીવનમાં આદતરૂપ બની ગયું છે.

અને એનું જ આ પરિણામ છે કે ‘સારું’ આપણા જીવનમાં સ્થિર થયું નથી અને ‘ખરાબ’ આપણા જીવનમાંથી હટવાનું નામ લેતું નથી.

યાદ રાખજો આ વાત કે ‘સારા’નો જીવનમાં પ્રારંભ કઠિન છે પણ ત્યાગ સરળ છે જ્યારે ‘ખરાબ’નો

૩૧

૩૮

જીવનમાં પ્રારંભ સરળ છે પણ ત્યાગ કઠિન છે.

તપાસી જાઓ ખુદના ભૂતકાળને. જીવનમાં તપશ્ચર્યા જલ્દી શરુ થઈ ગઈ કે હોટલ? પ્રભુના દર્શન જલ્દી શરુ થયાં કે વેપાર ધંધો?

એ જ રીતે, હોટલ તુર્ત છૂટી ગઈ કે તપશ્ચર્યા? દર્શન જલ્દી છૂટી ગયા કે થિયેટર? દાન પર જલ્દી પૂર્ણવિરામ લાગી ગયું કે કમાણી પર ?

કબૂલ કરવું જ પડશે કે **સારું મોડું શરુ થયું છે અને જલ્દી છૂટી ગયું છે. ખરાબ જલ્દી શરુ થયું છે અને કદાચ આજ સુધી એ બંધ થયું નથી !** કરુણતા જ છે ને?

આમાંથી મુક્ત થવાનો ઉપાય? એક જ ‘સારા’ પ્રત્યે જીવનમાં જોઈએ તેવો આદર ભલે નથી, ‘ખરાબ’ પ્રત્યે હૃદયમાં ભારોભાર નફરત પેદા કરી દો.

સવારના પહોરમાં ફરવા જવાની ઈચ્છા ન હોવા છતાં સ્વાસ્થ્ય સાચવી રાખવા ડૉક્ટરની ઈચ્છાથી ફરવા જવું જ પડે છે તેમ મનની ઈચ્છા ન હોવા છતાં આત્માના સ્વાસ્થ્ય માટે ‘સારું’ કરવા તત્પર બન્યા જ રહો.

ગુટખાના ત્યાગ માટે મન સંમત ન હોવા છતાં જીવનને બચાવવા ગુટખા છોડી જ દેવા પડે છે તેમ ખરાબના ત્યાગ માટે મન સંમત ન હોવા છતાં સદ્ગુણ બચાવવા ખરાબનો ત્યાગ કરીને જ રહો. ફાવી જશો.

**It is too late to dig a well
when the house is on fire**

**આગ લાગે ત્યારે કૂવો
ખોદવા ન બેસાય**

વર્તમાન પત્રમાં આવતી જ્યોતિષની કોલમ વાંચવાનો પ્રણવને બહુ શોખ. આ વખતના સાપ્તાહિક ભવિષ્યમાં કન્યા રાશિ માટે એણે વાંચ્યું કે - ‘આ સપ્તાહમાં શેરબજારમાં તમને કરોડપતિ થવાનો યોગ છે’ એણે લાખ રુપિયા શેરમાં રોક્યા અને નાહી નાખ્યું.

બીજે અઠવાડિયે એણે વાંચ્યું કે ‘આ સપ્તાહમાં તમને મેયર પદ મળવાનો યોગ છે’ સોસાયટીના ટ્રસ્ટી પદેથી એણે રાજીનામું આપી દીધું અને મેયર પદ સપનામાં ય ન મળ્યું.

ત્રીજે અઠવાડિયે એણે વાંચ્યું કે ‘આ સપ્તાહમાં તમને રૂપવતી સ્ત્રીનો યોગ છે’ ઝઘડો કરીને પિયર મોકલી દીધી પત્નીને અને આ બાજુ ઘરમાં કોઈ જ આવ્યું નહીં.

ચોથે અઠવાડિયે એણે વાંચ્યું કે ‘ત્રણ-ત્રણ અઠવાડિયાથી સતત તમે મૂરખ બની રહ્યા છતાં તમને અક્કલ નથી આવતી ?’

પ્લેટફોર્મ પર પહોંચી જવામાં સફળતા તો મળી પણ જે ગાડીમાં જવાનું હતું એ ગાડીનો છેલ્લો ડબ્બો પ્લેટફોર્મની બહાર નીકળી ગયો ત્યારે ! કરવાનું શું ?

દુનિયાના એક નંબરના કેન્સર નિષ્ણાત ડૉક્ટરને મળવામાં સફળતા તો મળી પણ કેન્સર છેલ્લા તબક્કામાં પહોંચી ગયું ત્યારે ! કરવાનું શું ?

પરમાત્માની અનિવાર્યતા સમજઈ તો ગઈ પણ જિંદગીના છેલ્લા શ્વાસ ચાલતા હતા ત્યારે ! કરવાનું શું ?

ટૂંકમાં, અનિષ્ટતા, નુકસાનના પ્રતીકારની સમજ તો આવે પણ સમય વીતી જાય ત્યારે, એ જો અકિંચિત્કર અને પીડાકારક બની રહે છે તો વધુ સારું એ છે કે એ સમય આવે એ પહેલા જ આપણે સમ્યક્ સમજના માલિક બની જઈએ કે જેથી જીવનમાં અનિષ્ટનું આગમન થાય જ નહીં.

એક વાત ખાસ આંખ સામે રાખજો કે **શું શબ્દો કે શું સંપત્તિ, શું ભોગ કે શું ત્યાગ, શું સંબંધ કે શું સત્તા, આ તમામ જો 'સમય' નામના એન્જિનને બંધાયેલા છે તો જ લાભકારક અથવા તો ઓછા હાનિકારક બન્યા રહે છે.**

બાકી, જો 'સમય' ની અવગણના કરીને એ તમામ પાછળ પાગલ બન્યા રહેવામાં આવે છે તો એ તમામે તમામ પરિબળો નકામા, નુકસાનકારી યાવત્ અનર્થકારી પુરવાર થઈને જ રહે છે.

જવાબ આપો. કોકના સત્કાર્ય સેવનની કદર કરતા શબ્દો તમે સમય વીતી ગયા પછી જ ઉચ્ચારો છો તો ?

પુણ્યબંધનો અવસર ચાલી ગયા બાદ સંપત્તિના સદ્વ્યય માટે તમે તૈયાર થઈ જાઓ છો તો ? આઠ વરસે કે એંસી વરસે ભોગો પાછળ માતેલા સાંઢની જેમ પાગલ બન્યા રહો છો તો ?

બધી જ ઈન્દ્રિયો ક્ષીણ થઈ જાય છે ત્યારે જ મન વિષયોના ત્યાગ માટે સંમત થાય છે તો ? સંબંધ ‘વિચ્છેદ’ ની ભૂમિકાએ પહોંચી ગયા પછી જ મન સંબંધ ટકાવી રાખવા સંમત થઈ જાય છે તો ?

સત્તા હાથમાંથી ચાલ્યા ગયા બાદ જ ફરજ પાલન અંગે મન જગૃત થઈ જાય છે તો ?

ના. આમાનું કશું જ સત્પરિણામનું જનક બની શકતું નથી. આ સંદર્ભમાં જ કહેવાયું છે ને કે ‘ઠંડા પહોરે આગળ વધજો, નહિતર તડકા વખતે હેરાન થશો.’

આવું જ એક બીજું સૂચન કરવામાં આવ્યું છે ને કે ‘શાંતિના સમયમાં પર્યાપ્ત તૈયારી કરી રાખજો કે જેથી યુદ્ધના કાળમાં લોહી ઓછું રેડવું પડે !’

શો તાત્પર્યાર્થ છે આ બંને વાક્યોનો ? આ જ કે હીરા-માણેક-મોતીને નહીં ઓળખી શકો તો કદાચ દરિદ્ર જ બન્યા રહેશો પણ સમયને નહીં ઓળખી શકો તો તો આ લોક અને પરલોક બંનેને બરબાદ કરી બેસશો.

શું કહું ? નદીનું પાણી સમુદ્રમાં જતા પહેલા કિનારે

રહેલા વૃક્ષોને એ જેમ લીલુંછમ બનાવતું જ અય છે તેમ સમયરૂપી જીવનનું જળ મોતના સાગરમાં ભળી અય એ પહેલા આપણે જીવનને સદ્ગુણોથી મધમધતું બનાવતા જ રહેવાનું છે.

અલબત્ત, એક વાત ખાસ સમજી રાખજો કે આગ લાગે ત્યારે ફૂલો ખોદવા ન બેસાય એ તો બરાબર છે પણ ફૂલો ખોદેલો તૈયાર હોય ત્યારે આગ ન જ લાગે એવો કોઈ કાયદો નથી.

આનો અર્થ ? આ જ કે યુવાનીમાં ધર્મ કરી લીધો હશે તો ય વૃદ્ધાવસ્થામાં રોગ આવશે છતાં ફરક એટલો પડશે કે એ રોગમાં મનની સમાધિ ટકાવી રાખવાનું સુગમ થઈ રહેશે.

‘જતું કરવાની વૃત્તિ’ના સ્વામી બન્યા રહીને સંબંધો ટકાવી રાખવા ભારે જહેમત કરી હશે તો ય સંબંધોમાં કદાચ તિરાડ પડશે પણ ખરી છતાં એ સ્થિતિ વચ્ચે પણ વ્યક્તિ પ્રત્યેના સદ્ભાવને ટકાવી રાખવામાં સફળતા મળી જ રહેશે.

ટૂંકમાં, સમય સાચવી લો, સમસ્યાથી બચી જવાશે. સમજ કેળવી લો, સમાધિ ટકી જશે અને સદ્ભાવ પણ ટકી રહેશે.

આ સંદર્ભમાં છેલ્લી વાત. પૈસા-પૈસાનો હિસાબ રાખનારા આપણે જો સમય-સમયનો હિસાબ રાખતા થઈ જઈએ તો જીવનની સંખ્યાબંધ સમસ્યાઓ ઊગતી જ સ્થગિત થઈ અય તેમ છે.

J = Jealousy is like a candle

ઈર્ષ્યા એ મીણબત્તી જેવી છે.

‘આ સાડી ૫૦૦ની છે.’ ‘બીજી બતાવો’ ‘આ સાડી ૨૦૦૦ની છે’ ‘બીજી બતાવો’ ‘આ સાડી ૫૦૦૦ની છે’ ‘બીજી બતાવો’ ‘આ સાડીમાં સોનાના તાર નાખ્યા છે અને એની કિંમત ૧૦૦૦૦ ની છે’ ‘બીજી બતાવો’ ‘આ સાડીમાં બોર્ડર પર સાચા મોતીઓ લગાવ્યા છે અને એની કિંમત ૫૦૦૦૦ ની છે.’ ‘બીજી બતાવો’ ‘બેન તમે જ કહી દો, તમારે સાડી કેવી જોઈએ છે ?’

‘જેને જોઈને મારી પડોશણ સળગી ઊઠે તેવી !’
બેને જવાબ આપી દીધો.

સૂરજ સળગે છે ખરો પણ નાનો નથી થતો...
ટ્યૂબલાઈટ સળગે છે ખરી પણ નાની નથી થતી પણ
મીણબત્તી ? એકવાર સળગ્યા પછી એ સતત ને સતત
નાની થતી જાય છે યાવત્ એક સમય એવો આવે છે કે એ
સંપૂર્ણપણે ખલાસ થઈ જાય છે.

ઈર્ષ્યા આ મીણબત્તી જેવી છે. મીણબત્તીનો

પ્રકાશ જેના પર પડે છે એ વસ્તુ કે વ્યક્તિ ભલે નાની નથી થતી પણ મીણબત્તી તો નાની થતી જ અથવા તેમ માણસ જેના પર ઈર્ષ્યા કરે છે એ વ્યક્તિને કોઈ નુકસાન નથી પણ થતું તો ય માણસ તો સતત નુકસાનીમાં ઉતરતો જ અથવા છે.

શું કહું ? સ્પર્ધા માણસને એ હદે તોડી નથી નાખતી જે હદે ઈર્ષ્યા તોડી નાખે છે. કારણ કે સ્પર્ધામાં માણસ બીજા કરતાં પોતાને આગળ લઈ જવા મહેનત કરતો હોય છે જ્યારે ઈર્ષ્યામાં માણસ બીજાને પોતાના કરતાં પાછળ રાખી દેવા ધમપછાડા કરતો હોય છે.

સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહેવું હોય તો એમ કહી શકાય કે સ્પર્ધા એ 'ચોક' કાર્ય કરે છે કે જે બોર્ડ પરની લીટીને મોટી કરતી રહે છે જ્યારે ઈર્ષ્યા એ 'ડસ્ટર' કાર્ય કરે છે કે જે બોર્ડ પરની લીટીને નાની જ કરતી રહે છે.

યાદ રાખજો, **પ્રગતિ એ ઈર્ષ્યાની જનેતા છે અને ઈર્ષ્યા એ દુશ્મનની જનેતા છે.**

બીજા કરતાં તમારી પ્રગતિ જો વધુ છે તો બીજાઓ તમારી ઈર્ષ્યા કરવાના જ છે અને ઈર્ષ્યા એ સહુને તમારા દુશ્મનો બનવા તૈયાર કરવાની જ છે.

અને તમારા કરતાં સામાની પ્રગતિ જો વધુ છે તો

તમને એના પ્રત્યે ઈર્ષ્યા જાગવાની જ છે અને મનમાં જાગતી એ ઈર્ષ્યા તમને એના પ્રત્યે દુઃખનાવટનો ભાવ પેદા કરાવીને જ રહેવાની છે. પ્રશ્ન એ થાય છે કે તો પછી શું મનને ઈર્ષ્યામુક્ત રાખવું અશક્ય જ છે ?

આ પ્રશ્નનો એક જ જવાબ છે મનને ઈર્ષ્યામુક્ત રાખવું અશક્ય ભલે નથી પણ ભારે કઠિન તો છે જ.

કારણ ? મનનો આ સ્વભાવ છે કે વ્યક્તિના દુઃખમાં એને આશ્રાસન આપવા તો એ તૈયાર થઈ જાય છે પણ વ્યક્તિના સુખમાં એને અભિનંદન આપવા એ તૈયાર થતું નથી.

સામાના દુઃખમાં આંખમાંથી આંસુ પાડવા એ તૈયાર હોય છે પણ સામાના સુખમાં ચહેરા પર સ્મિત પ્રગટાવવા એ તૈયાર નથી હોતું.

છતાં ઈર્ષ્યાથી પોતાને થઈ રહેલ નુકસાન જો સતત આંખ સામે રહે તો મનને ઈર્ષ્યામુક્ત રાખવામાં ધીમે ધીમે પણ સફળતા મળતી જાય એવી પૂરી શક્યતા છે.

ઈર્ષ્યાના સંદર્ભમાં એક અન્ય વાત. ઈર્ષ્યા જેમ મીણબત્તી જેવી છે કે જે સતત નાની જ થતી જાય છે તેમ ઈર્ષ્યા એ એસિડ જેવી પણ છે. એસિડ જેના પર

નાખવામાં આવે એને એ નુકસાન કરે કે ન કરે પણ એસિડ જે વાસણમાં ભરવામાં આવ્યું હોય એને તો એ જેમ નુકસાન કરીને જ રહે. બસ, એ જ ન્યાયે ઈર્ષ્યા જેના પર કરવામાં આવે, એને નુકસાન થાય કે ન થાય, પણ ઈર્ષ્યા જે કરે એને તો નુકસાન થઈને જ રહે.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. બીજાના સુખને પોતાના દુઃખનું કારણ બનાવતી, અન્યના ચહેરા પરના સ્મિતને પોતાના રુદનનું કારણ બનાવતી અને અન્યની પ્રસન્નતાને પોતાની ઉદ્વિગ્નતાનું કારણ બનાવતી ઈર્ષ્યાને મનમાં સ્થાન આપવાની બેવકૂફી આપણે કોઈ પણ સંયોગમાં કરવા જેવી નથી.

યાદ રાખજો, બીજા પાસે રહેલ આગ મને ઠગાડતી હોય એ તો સમજાય છે પણ બીજા પાસે રહેલ ચંદન મને ઠગાડતું રહે એ તો શું ચાલે ?

બીજા પાસે રહેલ દુઃખ મને દુઃખી કરતું હોય એ તો સમજાય છે પણ બીજા પાસે રહેલ સુખ મને દુઃખી કરતું રહે એ તો શું ચાલે ?

સૌ વાતની એક વાત. મારા દુઃખમાં તો મારે મસ્ત રહેવું જ છે પણ બીજાના સુખમાં ય મારે સ્વસ્થ અને મસ્ત જ રહેવું છે.

**K = Kites have
no wings**

પતંગને પાંખ નથી હોતી.

‘મમ્મી, તું આખો દિવસ મને ‘આ થાય અને આ ન થાય’ આવી ટોકટોક કર્યા કરે છે એ મને બિલકુલ ગમતું નથી. મારી ઉંમર ૧૮ વરસની થઈ ગઈ છે. હવે હું કાંઈ નાનો કીકલો નથી રહ્યો.’

દીકરાની આ દલીલનો મમ્મીએ એ સમયે તો કોઈ જવાબ ન આપ્યો પણ બે દિવસ બાદ ઘરમાં લાઈટ ગઈ અને રાતના મમ્મીએ પ્રગટાવેલ મીણબત્તી ખુલી બારી પાસે મૂકી ત્યારે મમ્મી દીકરાને ત્યાં લઈ ગઈ.

પવનની એક જ લહેરખી આવી અને મીણબત્તી બુઝાઈ ગઈ. દીકરો તરત જ બોલી ઊઠ્યો, ‘મમ્મી, મીણબત્તી ટકાવવી હોય તો બારી બંધ તો કરવી જોઈએ ને ?’

‘બસ બેટા, તારા જીવનમાં પ્રગટેલો સદાચારનો દીપક પ્રલોભનોના પવનથી બુઝાઈ ન જાય એ માટે જ હું તને ‘આ થાય અને આ ન થાય’ એ સલાહ આપતી રહું છું. ઈચ્છું છું હું કે તું એને ટોકટોક ન માનતો રહે.’

હા, પંખી આસમાનમાં જે રીતે પાંખના સહારે ઊડતું હોય છે, પતંગ આસમાનમાં એ રીતે ઊડતી નથી, ઊડી શકતી નથી. એ જે આસમાનમાં ઊડવા માગે છે તો એને દોરીનું બંધન સ્વીકારવું જ પડે છે.

કલ્પના કરી જુઓ દોરીના બંધન વિનાની પતંગની. એ આસમાનમાં ઊડી શકતી નથી, હવાના સહારે એકવાર એ આસમાનમાં પહોંચી પણ જાય છે તો ય જ્યાં હવા પડી જાય છે એ આસમાનમાંથી જમીન પર આવી જાય છે.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. આપણું આખું જીવન પતંગનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવી રહ્યું છે. સદાચારના આસમાનમાં જે આપણે એને ઊડતું રાખવા માગીએ છીએ તો એનો એકમાત્ર વિકલ્પ છે, જીવનના પતંગ પર મર્યાદાનો દોરો સતત બાંધેલો જ રાખવો.

એક વાત યાદ કરાવું ? જ્યાં કેવળ મસ્તીની જ વાત હોય છે, મર્યાદાની વાત હોતી જ નથી એને ‘સ્વચ્છંદતા’ કહેવાય છે જ્યારે જ્યાં મર્યાદા-પૂર્વકની મસ્તીની વાત હોય છે એને ‘સ્વતંત્રતા’ કહેવાય છે.

બે કિનારાની મર્યાદામાં રહીને મસ્તીથી વહેતી નદી પાસે સ્વતંત્રતા હોય છે જ્યારે કિનારાની મર્યાદા તોડીને ગાંડીતૂર બનીને વહેતી નદી પાસે સ્વતંત્રતા નહીં

પણ સ્વચ્છતા હોય છે.

જવાબ આપો. કઈ નદી નમસ્કરણીય બને છે ? સ્વતંત્ર કે સ્વચ્છ ? કઈ નદી દર્શનીય લાગે છે? સ્વતંત્ર કે સ્વચ્છ? કઈ નદી લોકોપકારક બની શકે છે ? સ્વતંત્ર કે સ્વચ્છ?

જવાબ સ્પષ્ટ છે. નમસ્કરણીય, દર્શનીય અને લોકોપકારક એ જ નદી બની શકે છે કે જે નદી ‘સ્વતંત્ર’ હોય છે. બાકી, સ્વચ્છ નદી તો તિરસ્કરણીય, ભયાવહ અને વિનાશક જ બની રહે છે.

પ્રશ્ન એ છે કે નદીને જો કિનારાનું બંધન હોવું જ જોઈએ, પતંગને જો ઢોરીનું બંધન હોવું જ જોઈએ તો જીવનને મર્યાદાનું બંધન હોવું જ ન જોઈએ ?

દુઃખ સાથે કહેવું પડે છે કે શરીર તો કુપથ્યથી દૂર રહેવા સજ્જ હોય છે પણ મન તો સતત પ્રલોભનો જ શોધતું હોય છે.

શરીર તો ‘સ્વતંત્ર’ રહેવા તૈયાર હોય છે પણ મનને ‘સ્વચ્છતા’ વિના ચેન પડતું નથી. શરીર તો ‘સંયમ’નું હિમાયતી છે પણ મનને તો ‘અસંયમ’ જ જામે છે.

અને એનું જ આ પરિણામ છે કે શરીરને પોતાની આજ્ઞાઓ માનવા માટે મજબૂર કરતું મન, જીવનને મર્યાદા

૪૩

પાલનથી દૂર રાખતું રહીને દુરાચરણથી ગંદું કરતું રહે છે.
એક વાત યાદ કરાવું ?

મફતમાં મળતું સ્વર્ગ કોઈને ય જોઈતું નથી અને નરક ખરીદવા લોકો જનની બાજુ લગાવી દેવા તૈયાર છે. આનો તાત્પર્યાર્થ ? આ જ કે મર્યાદાનું પાલન એ જીવનનું સ્વર્ગ છે જ્યારે મર્યાદાહીન જીવન એ જીવનની નરક છે.

મર્યાદાના પાલન માટે જો તમે મનને સંમત કરી દો છો તો શરીર તો એ હદે કહ્યાગરું છે કે એ મનની એક પણ આજ્ઞા ઉથાપવા તૈયાર નથી...

પણ જે પણ તકલીફ છે એ મનની છે. એ પરમાત્માની એક પણ આજ્ઞા માનવા તૈયાર નથી. અને પરિણામ એ આવે છે કે મન પ્રભુની આજ્ઞા તો માનતું નથી પણ પોતાની આજ્ઞા માનવા શરીરને મજબૂર કરતું જ રહે છે અને પરિણામસ્વરૂપ આખું ય જીવન નરકતુલ્ય બન્યું રહે છે.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. દોરાનું બંધન એ જો પતંગનું સ્વર્ગ છે, કિનારાનું બંધન એ જો નદીનું સ્વર્ગ છે, તો મર્યાદાનું બંધન એ જીવનનું સ્વર્ગ છે. મરીને સ્વર્ગમાં જવાની વાત પછી કરશું, મર્યાદાના પાલન દ્વારા પહેલા જીવનને તો સ્વર્ગ બનાવી દઈએ !

L =

Life is nothing but a
collection of dreams

જીવન એ કાંઈ નથી, ભેગા કરેલા સપના છે.

‘કલ્પના કરો તમે જે ઓરડામાં બેસીને અત્યારે ભણી રહ્યા છો એ ઓરડાના બારી-બારણાં બંધ હોય, સમય રાતનો હોય, ઓરડામાં લાઈટ ન હોય અને અચાનક ઓરડામાં આગ લાગે તો તમે બધા કરો શું?’ સ્કૂલના શિક્ષકે વિદ્યાર્થીઓને પ્રશ્ન પૂછ્યો.

‘સર, હું તો ચીસાચીસ કરી મઠું.’ ‘સર, હું તો જોરજોરથી બારી-બારણાં ખખડાવવા લાગું.’ ‘સર, હું તો રડવા જ લાગું.’ અલગ-અલગ વિદ્યાર્થીઓએ અલગ-અલગ પ્રકારના જવાબો તો આપ્યા પણ એક વિદ્યાર્થીએ જે જવાબ આપ્યો એ સાંભળીને તો શિક્ષક સ્તબ્ધ જ થઈ ગયા.

‘સર, આપે શરુઆતમાં જ કહ્યું છે ને કે ‘કલ્પના કરો’ તો મારો જવાબ એ છે કે હું આવી ડરામણી કલ્પના કરવાનું જ બંધ કરી દઉં !’

પાણીનો અભાવ હરણના મોતનું કારણ બને જ છે એવું નથી પણ પાણીનો આભાસ તો હરણના મોતનું

૪૫

કારણ બનીને જ રહે છે.

કારણ ? પાણીનો અભાવ હરણના ભ્રમનું કારણ નથી બનતો પણ પાણીનો આભાસ તો હરણના ભ્રમનું કારણ બનીને જ રહે છે. અને જ્યાં પાણી છે જ નહીં ત્યાં પાણી હોવાનો ભ્રમ હરણને દોડતું રાખીને હરણના જીવનની નદીને મોતના મહાસાગરમાં વિલીન કરી દેનારો બને છે.

એક વાત ખાસ યાદ રાખજો કે **ધારણા, ઈચ્છા, સપના, આશા અને કલ્પના આ પાંચ પરિબલો એવા છે કે જે માણસના દુઃખદ વર્તમાનને તાજગીસભર પણ રાખી શકે છે તો માણસના સુખદ વર્તમાનને તનાવસભર પણ બનાવી શકે છે.**

કબૂલ, આજે ધંધામાં માર ખાધો છે પણ ‘આવતી કાલે બજાર સુધરશે જ’ એ આશામાં માણસ આજની તકલીફમાં સ્વસ્થતા ટકાવી શકે છે.

પણ આજે માણસ ખાધે-પીધે સુખી છે પણ ‘આવતી કાલે હું પેસે-ટકે પણ સુખી થઈને જ રહીશ’ આ કલ્પનામાં માણસ તનાવનો શિકાર પણ બની શકે છે.

કબૂલ, બાબો આજે ભણવામાં ઢબુનો ‘ઢ’ છે પણ ‘આવતી કાલે હું ડૉક્ટર બનીને જ રહીશ’ એ સપનાને

મનમાં આરોપીને પોતાના જીવનને વિકાસના માર્ગે દોડતું કરી શકે છે.

પણ ખૂબ મુશ્કેલીથી ૩૭ ટકા માર્કર્સ લાવતો બાબો 'આવતી કાલે હું બોર્ડમાં પ્રથમ નંબર લાવીને જ રહીશ' એવી કલ્પનામાં જો રાચતો રહે છે કે એવા સપનાં જો સેવતો રહે છે તો શક્ય છે કે એનો વર્તમાન પણ ધૂંધળો થઈને જ રહે.

ટૂંકમાં, લીલાછમ જંગલને બાળી નાખતી આગ જેમ મલિન એવા સુવર્ણને વિશુદ્ધ કરીને જ રહે છે, અંધકારને પામીને પશુ બની જતો ભોગી, જો આવતી કાલે યોગી બની જાય છે તો એ અંધકારને પામીને જેમ પરમાત્મા બની જાય છે.

નબળી હોજરીએ જે દૂધનું સેવન બિમારને હોસ્પિટલમાં દાખલ થઈ જવા મજબૂર કરે છે એ જ દૂધનું સેવન મજબૂત હોજરીવાળાને જેમ એક કલાકમાં દશ કીલોમીટર દોડતું કરી દે છે.

તેમ સપના, કલ્પના, ધારણા, ઈચ્છા કે આશા પણ સુયોગ્ય આત્મા માટે તાજગીદાયક બની રહે છે તો અયોગ્ય કે નબળાં મનોબળવાળા માટે ત્રાસદાયક કે તનાવસભર બની રહે છે.

આ સંદર્ભમાં એક મહત્વની વાત. **પોતાના**

ખીસાની ક્ષમતા જોઈને જ જેમ માલ ખરીદવાના સપના માણસ સેવે છે તેમ પોતાની કીકીની સાઈઝ જોઈને જ માણસે સપના સેવવા જોઈએ.

આ વાત એટલા મોટે મહત્ત્વની છે કે માણસ દુઃખદ વાસ્તવિકતાને એક વાર સ્વીકારી લેતો હોય છે પણ સુખદ કલ્પનાને વેરવિખેર થતી નિહાળી નથી શકતો અને એટલે જ એના ગમમાં ને ગમમાં એ ક્યારેક જીવનને ટૂંકાવી પણ બેસતો હોય છે.

આ હિસાબે જ કહેવાયું છે ને કે મનની સ્વસ્થતા ટકાવી રાખવામાં સફળ બનવું હોય તો સપના ઓછામાં ઓછા સેવવા અને જે પણ સપના સેવ્યા હોય એને સાકાર કરવાના પ્રયાસોમાં સફળતા ન પણ મળે તો ય મનને એ મોટે પહેલેથી સજ્જ રાખવું.

યાદ રાખજો. હાથમાં રહેલ પાણી જમીન પર પડ્યા પછી કયો આકાર ધારણ કરશે એની ચોક્કસ આગાહી જેમ કરી શકાતી નથી તેમ આવતી કાલ કેવી આવશે એની ય કોઈ ચોક્કસ આગાહી કરી શકાતી નથી.

આ સંદર્ભમાં છેલ્લી વાત, **પાનખર પછી વસંતની કલ્પના ન પણ કરો તો ય વસંત આવે જ છે પણ દુઃખ પછી સુખના ગમે તેટલા સપના સેવ્યા હોય છે તો ય સુખ આવે જ છે એ નક્કી નથી !**

**M = Many hands
make light work**

વધારે હાથ કામ સરળ કરી દે છે.

રસ્તા પરથી પસાર થઈ રહેલા યુવકે રસ્તાની વચ્ચે પડેલ પથ્થર જોયો તો ખરો પણ એ પથ્થરની બાજુમાંથી નીકળી ગયો.

એ જ રસ્તેથી પસાર થતા અન્ય યુવકની નજર એ પથ્થર પર પડી તો ખરી પણ પથ્થર પર પગ મૂકીને એ આગળ નીકળી ગયો.

દસ મિનિટ પછી એ રસ્તેથી પસાર થઈ રહેલ એક યુવકે એ પથ્થર જોયો, એને ખસેડવાની ઓણે મહેનત પણ કરી પણ પથ્થર વધુ વજનદાર હતો. પથ્થરને ત્યાંને ત્યાં જ રહેવા દઈને એ યુવક આગળ રવાના થઈ ગયો.

પણ એક અન્ય યુવકે એ પથ્થર જોયો. બીજા ત્રણ-ચાર યુવકોને એ બોલાવી લાવ્યો અને સહુએ ભેગા મળીને એ પથ્થરને રસ્તાની એક બાજુએ હડસેલી દીધો.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. તમે કામને સરળ બનાવવા માગો

છો? ઓછું અને મામૂલી કરી નાખવા માગો છો? કાર્યની સમ્પન્નતા પછી હળવાશ અને પ્રસન્નતા અનુભવવા માગો છો? તો એક કામ કરો. **તમારા કામમાં બીજનો હાથ માગો, બીજનો સાથ માગો.**

તમે કલ્પ્યું ય નહીં હોય એ હદે કામ આસાન પણ બની જશે અને સમ્પન્ન પણ થઈ જશે. પ્રશ્ન એ થાય છે કે વાસ્તવિકતા આ હોવા છતાં અને માણસને એની જાણ હોવા છતાં માણસ પોતાના કામમાં બીજનો સાથ લેવા તૈયાર કેમ નહીં થતો હોય ? આ પ્રશ્નના કદાચ અનેક જવાબો હોઈ શકે છે પણ મુખ્ય જવાબ એ છે કે માણસ પાસે સંપત્તિના ત્યાગની ઉદારતા છે, સુખ-સગવડોના ત્યાગની પણ ઉદારતા છે પણ બીજને યશ આપતા રહેવાની ઉદારતા નથી.

પોતાના કામમાં માણસ જો બીજનો સાથ લે છે તો કાર્ય સમ્પન્નતાનો યશ એણે બીજને પણ આપવો પડે છે કે જેના માટે એનું મન બિલકુલ તૈયાર નથી, બસ, આ એક જ કારણસર માણસ એકવાર પોતે હાથમાં લીધેલ કામને છોડી દેવા તૈયાર થઈ જાય છે. અરે, ક્યારેક તો કામને હાથમાં લેવાનો જ ઈનકાર કરી બેસે છે પણ બીજનો સાથ લઈને કાર્ય સમ્પન્ન કરવા તૈયાર થતો નથી.

એક વાત યાદ કરાવું? **‘કામનો યશ ભલે કોઈને**

પણ મળે પણ કામ તો થવું જ જોઈએ.’ આ માનસિકતા જો વર્તમાન જગતની બની જાય તો આપણે કલ્પ્યા ન હોય એટલા સંખ્યાબંધ સત્કાર્યો આજે પણ સમ્પન્ન થઈ શકે તેમ છે.

પણ, મન કોનું નામ ? બીજાને યશ ન મળી જાય એ માટે એ સત્કાર્યો પણ છોડી દેવા તૈયાર થઈ જાય છે.

શુંકહું? ખાવાના દ્રવ્યો પુષ્કળ હોવા છતાં શરીરના સ્વાસ્થ્ય માટે ઉપવાસ એ જેમ શ્રેષ્ઠ વિકલ્પ છે,

બોલવાના શબ્દો ઘણાં હોવા છતાં મનની શાંતિ માટે મૌન એ જેમ શ્રેષ્ઠ વિકલ્પ છે,

રમણીય દૃશ્યો ઘણાં હોવા છતાં આત્માની પવિત્રતા માટે આંતરદર્શન એ જેમ શ્રેષ્ઠ વિકલ્પ છે,

સલાહ લેવાના સ્થાનો ઘણાં હોવા છતાં અંતઃકરણની સલાહ એ જેમ શ્રેષ્ઠ વિકલ્પ છે તેમ દાનનાં ક્ષેત્રો ઘણાં હોવા છતાં યશનું દાન એ શ્રેષ્ઠ વિકલ્પ છે,

તમને ખ્યાલ છે ? ખાનદાન પુત્ર પોતાના જીવનની સફળતાનો તમામ યશ પોતાના મા-બાપને જ આપતો હોય છે.

અધ્યાત્મના માર્ગ પર કદમ માંડી ચૂકેલો સાધક પોતાના જીવનની સાધનાનો તમામ યશ દેવ-ગુરુની

૫૧

કૃપાને જ આપતો હોય છે.

રમતમાં શ્રેષ્ઠતમ પ્રદર્શન કરતો રહેતો ખેલાડી પોતાની રમતની સફળતાનો તમામ યશ 'કોચ' ને જ આપતો હોય છે.

અરે, જન્માષ્ટમીના દિને ૧૦૦ ફૂટ ઊંચે બાંધેલ મટકી ફોડવામાં સફળ બનતો ગોવિંદો પોતાની એ સફળતાનો યશ પોતાને ખભો આપી ચૂકેલા નીચે ઊભેલા ગોવિંદાઓને જ આપતો હોય છે.

યાદ રાખજો, આ જગતની કોઈ પણ ક્ષેત્રની સફળતા ભલે કદાચ એકલાને જ મળતી હોય પણ એક પણ સફળતા એવી નથી કે જે માણસને પોતાના એકલાથી જ મળતી હોય.

વાસ્તવિકતા જ્યારે આ જ છે ત્યારે આપણે થોડાક સમજુ અને નમ્ર બન્યા રહેવાની જરૂર છે.

અલબત્ત, **દુઃખને અને આપત્તિને, કષ્ટોને અને અગવડોને ભલે એકલા હાથે કદાચ પહોંચી વળીએ પણ સુખમાં તો બીજાને સાથે રાખીએ જ. સત્કાર્ય સેવનમાં તો બીજાનો સાથ લઈએ જ અને બીજા આપણો સાથ માગે તો પ્રસન્નતાથી એને સાથ પણ આપીએ.**

યાદ રાખજો, આગ લાગે ત્યારે એને ઠારવા પાણી લઈને આવતા દુશ્મનને પણ આવકારવો જ પડે છે !

**N = Nothing results
without speaking out**

બોલે એનાં બોર વેંચાય

‘આ રસ્તાના નોકે ઇગતભાઈની ફરસાણની જે દુકાન છે એ દુકાનમાં વેંચાતા ફરસાણની ગુણવત્તામાં કોઈ દમ નથી અને છતાં એની દુકાને ઘરાકી પારાવાર છે.

જ્યારે એ જ દુકાનની સામે રમણભાઈની મીઠાઈની જે દુકાન છે એ દુકાનમાં રહેલ પ્રત્યેક મીઠાઈની ગુણવત્તા ગજબનાક છે અને છતાં એની દુકાને કોઈ ઘરાકી જ નથી, કારણ શું છે ?’ રમેશે પોતાના મિત્ર નરેશને આ પ્રશ્ન પૂછ્યો અને એના જવાબમાં નરેશે એટલું જ કહ્યું કે, ‘ઇગતભાઈની જીભ પાંચમા ગેયરમાં ચાલે છે જ્યારે રમણભાઈની જીભ ગેરેજમાં છે.’

હા, આ જ સ્થિતિ આજે લગભગ સર્વક્ષેત્રે પ્રવર્તે છે. કાંટા બોલી રહ્યા છે, પુષ્પો મૌન છે. ગટરો ખુલી છે, અત્તરની બોટલ બંધ છે. ખાબોચિયાઓ લવારા કરી રહ્યા છે, નદી શાંત છે. દુર્જનો મેઢાનમાં છે, સજ્જનો ભોંયરામાં છે.

ઠારુ સામેથી ઘરે આવી રહ્યો છે, દૂધ બજારમાં

ગયા પછી ય નથી મળતું, જંગલોનો અવાજ મોટો છે. ઉપવનો મૌન ધારણ કરીને બેઠા છે. શેતાનો આક્રમક બની રહ્યા છે, સંતો સંરક્ષણની ચિંતામાં ગરકાવ છે. વ્યભિચાર બોલકો બની ગયો છે, સદાચારે મૌનવ્રત ધારણ કરી લીધું છે.

પરિણામ સ્પષ્ટ છે. સડેલું ફરસાણ રોજ તાજું ને તાજું જ બની રહ્યું છે અને શક્તિદાયક મીઠાઈઓ કેટલા દિવસોથી દુકાનમાં એમને એમ પડી રહી છે એની ખુદ વેપારીને ય ખબર નથી !

હા, કબૂલ કરીએ કે ન કરીએ, સંમત થઈએ કે ન થઈએ અને ગંભીરતાથી મન પર લઈએ કે ન લઈએ પણ હકીકત આ જ છે કે માલ એનો જ વેચાઈ રહ્યો છે કે જેની પાસે જાહેરાતોનું વિશાળ નેટવર્ક છે, જેની પાસે ગણતરીની પળોમાં આખા જગતમાં પહોંચી વળે એવી લાંબી જીભ છે. જેની પાસે એ અંગેનું કરોડો-અજબોનું ફંડ છે.

બાકી, જે પોતાના માલ અંગે મૌન છે, શાંત છે, ઉદાસીન છે, ‘જેને ગરજ હશે એ સામે ચડીને મારી પાસે માલ લેવા આવશે, બાકી હું મારા માલના વખાણ મારા મોઢે કરવાનો નથી જ.’ આવી આત્મઘાતક વૃત્તિનો જે શિકાર બની ચૂક્યો છે એને તો દેવાળું ફૂંકવાનો વખત જ આવવાનો છે.

કેવી કમાલની કરુણતા આજના કાળે સર્જઈ છે?
સજ્જન દુર્જનથી ડરી રહ્યો છે ! પવિત્રતા પર વ્યભિચારિતા
આક્રમણ કરી રહી છે !

હંસને કાગડો દબાવી રહ્યો છે ! ગટર અત્તરને
નપુંસક બનાવી રહી છે ! દુર્યોધન સામે અર્જુન નતમસ્તક
ઊભો રહ્યો છે ! આગિયો સૂરજને પડકાર ફેંકી રહ્યો છે !
અને અંધકાર પ્રકાશની મશ્કરી કરી રહ્યો છે ! એક ગંભીર
હકીકત તરફ ધ્યાન દોરું ?

**આ જગતના જેટલા પણ અગત્યના, મહત્વના,
અસરકારક અને તાકાતપ્રદ સાધનો છે એ તમામનો પ્રથમ
ઉપયોગ દુર્જનો જ કરે છે. સજ્જનોના હાથમાં સાધનોનો
ઉપયોગ કરવાનું ત્યારે જ આવે છે કે જ્યારે એ સાધનો
નિષ્પ્રાણ, જૂના કે બિનઅસરકારક બની ચૂક્યા હોય
છે.**

દુકાનમાં ફરસાણ સડેલું અને છતાં ઘરાકી
પારાવાર! દુકાનમાં મીઠાઈ શુદ્ધ ઘીની અને શક્તિવર્ધક
અને છતાં ઘરાકી નહિવત ! કારણ ?

એક જ. ફરસાણ બોલી રહ્યું છે અને મીઠાઈ મૌન
છે! શું કહું ? રોગનું આ જ નિદાન હોવા છતાં સજ્જનો
અને સંતો પોતાના મૂલ્યવાન પરિબળો માટે બોલવા તૈયાર

નથી.

કઠાય એમના મનમાં આ વાત ઘર કરી ગઈ છે કે સાગર મૌન છે છતાં બધી જ નદીઓ સામે ચડીને એને આવીને મળે જ છે ને ?

બસ, એ જ ન્યાયે આપણે ય મૌન જ રહો. જેની પણ ગરજ હશે એ સામે ચડીને આપણને આવીને મળી જશે !

પણ કોણ સમજાવે એ સહુને કે બગીચામાં ઊગેલા પુષ્પની સુવાસ એ નગરની ગલી-ગલી સુધી પ્રસરાવવી છે તો પવનને કામે લગાડ્યા વિના એમાં કોઈ કાળે સફળતા મળતી નથી.

ગટરની દુર્ગંધને ગટર સુધી જ એ સીમિત રાખવી છે તો પવનને ગટર પાસે જતો રોકવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ જ નથી.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. **રાવણને મૌન કરવાનું જો શક્ય ન જ દેખાતું હોય તો રામે બોલતા થવું જ રહ્યું.**

સડેલા ફરસાણવાળાને બોલતો બંધ કરી દેવાનું જો અસંભવિત જ લાગતું હોય તો મીઠાઈવાળાએ તમામ તાકાતથી બોલવું જ રહ્યું !

O = Old is gold

જૂનું એ સોનું છે.

‘આજના જમાનામાં લાખો શ્રોતાઓ સમક્ષ રામાયણની જુની-પુરાણી કથા કહેવાનો કોઈ અર્થ જ નથી. ક્યાં એ સમયના રામ અને ક્યાં આજના સમયનો શાહરુખ ખાન !’

નવો નવો પરણેલો એક યુવક રેલ્વેના પ્લેટફોર્મ પર પોતાના એક મિત્રને આ વાત કરી રહ્યો હતો અને ત્યાં ટ્રેન પ્લેટફોર્મ પર આવી. ભારે ભીડ વચ્ચે એ યુવક તો ટ્રેનમાં ચડી ગયો પણ એની પત્ની ટ્રેનમાં ચડે એ પહેલા તો ટ્રેન ચાલુ થઈ ગઈ.

એ યુવકની બાજુમાં જ ટ્રેનમાં ઊભેલા એક કાકાએ યુવકના ચહેરા પરની મૂંઝવણ જોઈને એટલું જ કહ્યું, ‘તમે રામાયણની કથા સાંભળી હોત તો તમારે આ સ્થિતિ અનુભવવાનો પ્રસંગ ન આવ્યો હોત.’

‘શી રીતે ?’ ‘નાવમાં ચડતા પહેલા રામે સીતાને પહેલા ચડાવી દીધા હતા અને પોતે પછી ચડ્યા હતા !’

૫૭

આજના કાળે ખાસ કરીને યુવાપેઢીમાં એક વાયરો વાયો છે. ‘જૂનું જે પણ છે એ બધુંય નકામું જ છે, નિરર્થક જ છે.’

અલબત્ત, એ પેઢીને વરસો જૂના મંદિરો ગમે છે, વરસો જૂની મૂર્તિઓ ગમે છે, વરસો જૂના રાજમહેલોના અવશેષોમાં ય એને રસ છે, વરસો જૂના સિક્કાઓ પાછળ એ પાગલ છે પણ, જૂના જમાનાના મૂલ્યોની એને કોણ જાણે કેમ એક જાતની ‘એલર્જી’ છે. વરસો જૂના આદર્શો પ્રત્યે એને એક જાતની સૂગ છે. બાપ-દાદાઓએ શીલ-સદાચાર-સંસ્કારની સુરક્ષા માટે નક્કી કરેલા નીતિ-નિયમો પ્રત્યે એને એક જાતની ચીડ છે.

એને આકાશમાં ઊડતા પંખી બનવું છે, દોરીના બંધન સાથે આકાશમાં ઊડતી પતંગ નથી બનવું.

એને ગાંડીતૂર નદી બનીને ચારે ય બાજુ વહેતા રહેવું છે પણ કિનારાની મર્યાદામાં રહીને ચોક્કસ દિશામાં જ નથી વહેતા રહેવું.

એને ‘ખાઓ, પીઓ અને જલસા કરો’ના નારામાં જીવવું છે પણ ‘સંયમ, સંતોષ અને સંસ્કારને ધબકતા રાખીને જીવો’ના નારામાં જીવવું નથી.

અલબત્ત, **નવું બધું જ પિત્તળ હોય છે અને જૂનું**

બધું જ સોનું હોય છે એવું નથી. નવું ય સોનું હોઈ શકે છે તો જૂનું ય પિત્તળ હોઈ શકે છે. પ્રશ્ન માત્ર વિવેકદષ્ટિનો છે.

જવાબ આપો. સંપત્તિ પર ગઈકાલે જ નિયંત્રણો હતાં કે આજે પણ છે અને આવતી કાલે પણ રહેવાના છે?

કેળાની આસપાસ છાલ ગઈકાલે માટે જ બરાબર હતી કે આજે પણ બરાબર છે અને આવતી કાલે પણ બરાબર રહેવાની છે?

‘નાનાને મોટા તરફથી વહાલ મળે અને મોટાને નાના તરફથી માન મળે’ આ સ્થિતિ ગઈકાલે જ બરાબર હતી કે આજે અને આવતી કાલે પણ બરાબર જ રહેવાની છે?

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. જે કમજોર છે એની સુરક્ષા માટે એના પર કેટલાક નિયંત્રણો તો મૂકવા જ પડે.

જે છે તો બહાદુર પણ ભયંકર બની જાય એવી પૂરી શક્યતા છે એ ભયંકર ન બની જાય એ માટે એના પર પણ ચોક્કસ નિયંત્રણો મૂકવા જ પડે અને

જે છે તો ભદ્રંકર પણ જેની ભદ્રંકરતા હજી પ્રગટ

નથી થઈ તેની ભદ્રંકરતાને પ્રગટ કરવા માટે એના પર પણ કેટલાક નિયંત્રણો તો મૂકવા જ પડે.

શરીર કમજોર છે, પથ્યાપથ્યના એના પર કોઈ નિયંત્રણો ન હોય તો એ સ્વસ્થ રહી શી રીતે શકે ?

મન ભયંકર છે. પતન-ઉત્થાનના માર્ગની એને સ્પષ્ટ સમજ ન હોય તો એ ડાહ્યું રહી શી રીતે શકે ?

આત્મા ભદ્રંકર છે. હિત-અહિતનો એની પાસે વિવેક ન હોય તો એ પવિત્ર રહી શી રીતે શકે ?

એટલું જ કહીશ કે **શરીરની તંદુરસ્તીમાં, મનની સ્વસ્થતામાં અને આત્માની પવિત્રતામાં સહાયક બનતા જે પણ પરિબળો હોય - ચાહે જૂના કે ચાહે નવા - એને અપનાવી જ લો અને જે પણ પરિબળો એમાં બાધક બનતા હોય - ચાહે જૂના કે ચાહે નવા - એને છોડી દેતા પળનો ય વિલંબ ન કરો.**

ટૂંકમાં, જેને સોનું માનીને વરસોથી સંઘર્ષુ છે એ સોનું નથી પણ પિત્તળ છે એવો ખ્યાલ આવી જાય તો એને છોડી જ દો અને જેને પિત્તળ માનીને એનાથી દૂર રહ્યા છો એ પિત્તળ નથી પણ સોનું છે એવો ખ્યાલ આવી જાય તો એને તુર્ત અપનાવી લો.

**P = Patience
always pays**

धीरजनां इण भीठां होय छे.

બુદ્ધ અને આનંદ, બંને એક રસ્તા પરથી પસાર થઈ રહ્યા હતા અને બુદ્ધે અચાનક આનંદને કહ્યું ‘આનંદ સખત તરસ લાગી છે. સામે જે નદી વહે છે એનું થોડુંક પાણી લઈ આવ.’

આનંદ જેવો ગયો એવો પાછો આવ્યો, ‘ભદંત, જે સ્થળે પાણી લેવા ગયો એ સ્થળ પરનું પાણી ગંદું છે એટલે નથી લાવ્યો.’ ‘કાંઈ વાંધો નહીં. થોડાક સમય માટે અહીં જે વૃક્ષ છે એની નીચે આરામ કરી લઈએ.’

એક કલાક બાદ... ‘આનંદ, એ જ સ્થળે તું જ અને પાણી લઈ આવ’ અને આનંદ પાણી લઈ તો આવ્યો પણ પછી વિસ્ફારિત નયને બુદ્ધને પૂછ્યું ‘જે સ્થળનું પાણી કલાક પૂર્વે ગંદું હતું એ જ સ્થળ પરનું પાણી કલાકમાં નિર્મળ કેવી રીતે થઈ ગયું?’

‘આનંદ, એક કલાક પૂર્વે એ સ્થળ પર એક

બળદગાડું પસાર થયું હતું અને એના કારણે પાણી ડહોળાઈ ગયું હતું. સમય પસાર થયો અને આપોઆપ કચરો નીચે બેસી ગયો અને પાણી નિર્મળ થઈ ગયું બુદ્ધે જવાબ આપી દીધો.

હા, જીવનની ઘણી બધી સમસ્યાઓ એવી છે કે પુરુષાર્થ એનું સમાધાન કદાચ નથી પણ બનતો, સંપત્તિ એનું સમાધાન કદાચ નથી પણ બનતી. વાતચીતો પણ એનું સમાધાન કદાચ નથી બનતી પણ ધીરજ જ એનું સમાધાન બની રહે છે.

શું છે આ ધીરજ ? રાહ જોવાની તૈયારી. સમય પસાર થવા દેવાની ક્ષમતા. ‘ઉતાવળ એ જ ભૂતાવળ છે’ એની સ્પષ્ટ સમજ.

જવાબ આપો. પાનખરની ગમે તેટલી અકળામણ હોય, વસંત વહેલી આવે ખરી?

અમાસ પ્રત્યે ગમે તેટલી નારાજગી હોય, પૂનમના દર્શન પંદર દિવસ પહેલા શક્ય બને ખરા?

હરગિજ નહીં. તમે કશું જ ન કરો. માત્ર સમય પસાર થવા દો અને તમને ઈચ્છિતની પ્રાપ્તિ થઈને જ રહે.

ખૂબ દુઃખ સાથે કહેવું પડે છે કે સંપત્તિ ક્ષેત્રે અમીર બનતું જતું વર્તમાન જગત ધીરજ ક્ષેત્રે વધુ ને વધુ ગરીબ બનતું જાય છે.

‘આજે જ, હમણાં જ, તરત જ, શીઘ્ર જ’ આ માનસિકતા એની પ્રકૃતિ બની ગઈ છે અને એનું જ આ પરિણામ છે કે તનાવ, હતાશા, નિરાશા અને આપઘાત, આ ચંડાળ ચોકડીએ વર્તમાન જગત પર પોતાનો વિકરાળ પંજો ફેલાવી દીધો છે.

યાદ રાખજો, **બધું ગુમાઈ ગયા પછી ય જેમ ભવિષ્યકાળ તો આપણી પાસે બચ્યો જ હોય છે તેમ બધી જ મૂડી સફાયટ થઈ ગયા પછી ય ધીરજની મૂડી તો આપણી પાસે બચી જ હોય છે.**

આ એક જ મૂડીથી આપણે ગુમાવી દીધેલ બધી જ મૂડીને પાછી તો લાવી જ શકીએ છીએ પણ એ મૂડીમાં વધારો પણ કરી શકીએ છીએ.

શું કહું? અભાવો વચ્ચે ય ધીરજની મૂડીના સહારે માણસ મસ્ત રહેતો હોય છે તો બહુલતા વચ્ચે ય ધીરજની મૂડીના અભાવે માણસ ત્રસ્ત રહેતો હોય છે.

આનો અર્થ? આ જ કે તમારી અસ્વસ્થતા બની

શકે કે અભાવને કે અલ્પતાને એટલી આભારી ન હોય,
જેટલી ઉતાવળને આભારી હોય!

તમારી મસ્તી બહુલતાને કે પૂર્ણતાને એટલી
આભારી ન હોય જેટલી ધીરજની મૂડીને આભારી હોય!

પ્રશ્ન એ થાય છે કે હકીકત આ હોવા છતાં માણસ
ધીરજના વૃક્ષ પ્રત્યે આટલો બધો અનાદર કેમ કેળવી
બેઠો છે ?

લીમડો જેમ સ્વાસ્થ્યદાયક હોવા છતાં સ્વાદમાં
કડવો છે અને એના જ કારણે બહુજનવર્ગ એના પ્રત્યે
જેમ અનાદર ધરીને બેઠો છે

તેમ ધીરજના ફળ મીઠા હોવા છતાં એનું વૃક્ષ રુક્ષ
હોવાના કારણે બહુજનવર્ગને એના પ્રત્યે લેશ આદર નથી.

પણ ગુટખા સ્વાદદાયક હોવા છતાં જેમ સમજુ
માણસ એનાથી દૂર રહે છે અને લીમડો કડવો હોવા છતાં
જેમ સમજુ માણસ એનું સેવન કરતો રહે છે તેમ ધીરજનું
વૃક્ષ રુક્ષ હોવા છતાં એનાં મીઠા ફળને આંખ સામે રાખીને
સમજુ માણસે એની સાથે ઢોસ્તી કરી લેવા જેવી છે.

Q = Quarrel is a waste of time

ઝઘડો એ સમયનો બગાડો છે.

‘હું ઈચ્છું છું કે આપણો દીકરો ભવિષ્યમાં ડૉક્ટર જ થાય’ પત્નીએ પતિ સમક્ષ વાત મૂકી.

‘ના, મારી, ઈચ્છા આપણાં દીકરાને વકીલ બનાવવાની જ છે.’ પતિએ પોતાની વાત રજૂ કરી અને બચ્ચું એવું કે આ વાદ-વિવાદમાં બંનેનો અવાજ એ હદે મોટો થઈ ગયો કે જેને સાંભળીને પાડોશમાં નવા જ રહેવા આવેલા એક ભાઈ ત્યાં આવી ચડયા.

‘તમે બંને કયા મુદ્દા પર ઝઘડી રહ્યા છો?’ એમણે પૂછ્યું અને પતિ-પત્ની, બંનેએ પોતાની વાત રજૂ કરી. ‘એક કામ કરો. તમારા દીકરાને જ મારી સામે હાજર કરો. હું એને જ પૂછી લઉં કે તારે શું થવું છે? ડૉક્ટર કે વકીલ?’

અને એ ભાઈનો આ પ્રશ્ન સાંભળતા જ પતિ-પત્ની બંનેના મોઢા ઉતરી ગયા.

‘કેમ શું થયું?’ ‘વાત એમ છે કે અમારે કોઈ ઠીકરો જ નથી. આ તો જન્મે પછી એને શું બનાવવો એની અમે ચર્ચા કરી રહ્યા છતાં’ પત્નીએ જવાબ આપ્યો.

હા. કદાચ સોમાંથી નેવું ઝઘડાનું આ જ સ્વરૂપ હોય છે.

કાં તો એનું કોઈ મૂળ જ નથી હોતું, મૂળ કદાચ હોય છે તો કાં તો સંડેલું હોય છે અને કાં તો તકલાદી હોય છે.

અને છતાં આ જગતનો બહુજનવર્ગ આવા ઝઘડાઓમાં વ્યસ્ત છે. એક વાસ્તવિકતા યાદ કરાવું? સંપત્તિને સાચવવામાં અને વધારવામાં માણસને હજી સફળતા મળી શકે છે.

સ્વાસ્થ્યને, સૌંદર્યને અને સંબંધને સાચવી રાખવામાં પણ માણસને હજી કદાચ સફળતા મળી શકે છે.

પણ, સમય એ એક એવું પરિબલ છે કે જેને વધારતા રહેવામાં તો માણસને સફળતા નથી મળતી પણ જેને ટકાવી રાખવામાં પણ માણસને સફળતા નથી મળતી અને હકીકત એ છે કે ઝઘડા સંપત્તિ-સ્વાસ્થ્ય-સૌંદર્ય કે સંબંધોનું બલિદાન કદાચ નથી પણ લેતા તો ય સમયનું

બલિદાન તો લઈને જ રહે છે.

અને છતાં માણસ ઝઘડામાં જો વ્યસ્ત રહે છે તો એમ માનવું પડે કે સમયનું મૂલ્ય સમજવામાં એ સો ટકા થાપ ખાઈ ચૂક્યો છે.

યાદ રાખજો, **મકાનમાં જે સ્થાન પાયાનું છે. વૃક્ષમાં જે સ્થાન મૂળનું છે. બજારમાં જે સ્થાન પૈસાનું છે, બગીચામાં જે સ્થાન પાણીનું છે, જીવનમાં એ સ્થાન સમયનું છે.**

કમજોર પાયા પર મજબૂત ઈમારત ઊભી રહી શકે? અસંભવ ! સડી ગયેલ મૂળ વૃક્ષને તંદુરસ્ત રાખી શકે ? અસંભવ ! પૈસા વિના બજારમાં હસતા ચહેરે ઊભા રહી શકાય? અસંભવ! પાણી વિના બગીચાને લીલોછમ રાખી શકાય? અસંભવ? સમયના વેડફાટ પછી જીવનને સમૃદ્ધ અને મનને મસ્ત રાખી શકાય? અસંભવ !

લખી રાખજો દિલની દીવાલ પર કે **સમય જેવી કોઈ તાકાતવાન છતાં ક્ષણભંગુર મૂડી નથી. તાકાતવાન એટલા માટે કે એ મૂડીના સદુપયોગ પર આત્મા પરમાત્મા બની શકે છે અને ક્ષણભંગુર એટલા માટે કે એ મૂડી હાથમાંથી ક્યારે સરકી જાય છે એની ખબર પણ નથી પડતી.**

આવી સમયની મૂડી તુરંજ ઝઘડાઓમાં નિરર્થક વાઢ-વિવાઢોમાં કે મૂલ્યઢીન મજકોમાં વેડફતા રઢેવામાં સિવાય ઢેવફૂઢી બીજું શું ઢોઈ શકે?

ભૂલશો નઢી આ વાત કે તમે જ્યારે સામાને સંપત્તિ કે સામગ્રી આપો ઢો ત્યારે કાંઈ જીવન નથી આપતા પણ તમે જ્યારે સામાને સમય આપો ઢો ત્યારે તો જીવન આપો ઢો. કારણ? સંપત્તિ કે સામગ્રીનો સરવાળો ં કાંઈ જીવન નથી પણ સમયનો સરવાળો ં જીવન ઢે.

સંપત્તિનું રોકાણ માણસ નુકસાનીના ઘંઘામાં નથી કરતો. સામગ્રી માણસ ઉકરડે, આગમાં કે ભંગાર મકાનમાં નથી ઘરબી ઢે તો અને સમય માણસ ઝઘડાઓમાં વેડફી રઢો ઢે. આને માણસના જીવનની કરુણતા સમજવી કે ઢેવફૂઢી કઢેવી ં સમજતું નથી.

આ સંઢર્ભમાં ઢેઢી વાત. જીવનના માર્ગ પર કેટલાક પુલો ંવા આવતા ઢોય ઢે કે જેમને ંગંગી જવાના ઢોય ઢે તો કેટલાક પુલો ંવા આવતા ઢોય ઢે કે જેને બાળી નાખવાના ઢોય ઢે.

ંટલું જ કઢીશ કે સમયના વેડફાટના જેટલા પણ પુલો ઢોય તે તમામને બાળી નાખો. મન સ્વસ્થ રઢી જશે અને જીવન મસ્ત બન્યું રઢેશે.

R = Rome was not built in a day

રોમ એક દિવસમાં બંધાયું નહોતું.

‘તમે ખેતર ખેડવાનો જબરદસ્ત પુરુષાર્થ કર્યો, વાવેતર પણ મસ્ત કર્યું, સૂર્યપ્રકાશ પણ પુરતા પ્રમાણમાં આપ્યો, ખાતર પણ ઉત્તમ પાથર્યું અને એ પછી પણ ખેતરમાં ધાર્યો પાક ન થયો એની પાછળ કોઈ કારણ ખરું?’

‘એક જ કારણ’ ‘શું?’ ‘ખેતરને અવારનવાર કે વારંવાર પાણીથી લબાલબ રાખવાનું હતું એના બદલે એક જ વાર ખેતરને પાણી આપ્યું. ધાર્યો પાક તો ઉતર્યો નહીં પણ વાવેતર પણ નકામું ગયું અને પુરુષાર્થ પણ નિષ્ફળ ગયો’ ખેડૂતે જવાબ આપી દીધો.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. પાણીના એક જ બુંદથી તૃષા છીપાતી નથી તો એક જ વખતના પાણીથી ખેતરના પાકને પણ નિષ્પન્ન કરી શકાતો નથી.

એક જ કદમથી જેમ મંઝિલ આવી જતી નથી

તેમ એક જ વખતના ચાલવાના પુરુષાર્થથી શરીરમાંથી ચરબી ઘટવા લાગતી નથી.

એક જ ઈંટથી જેમ મકાન બની જતું નથી તેમ એક જ દિવસના પ્રયાસથી પણ ઈમારત ખડી થઈ જતી નથી.

એક જ વાક્યથી જેમ પુસ્તક લખાઈ જતું નથી તેમ એક જ દિવસ લખલખ કર્યા કરવાથી ય પુસ્તક લખાઈ જતું નથી.

આનો અર્થ? આ જ કે વિધ્વંસ ભલે સાતત્ય નથી માગતો પણ સર્જન તો સાતત્ય વિના સંભવિત જ નથી.

નકારાત્મક તાકાતની અનુભૂતિ કદાચ 'એક' થી પણ થઈ જાય છે પણ હકારાત્મક તાકાતની અનુભૂતિ માટે તો 'અનેક'ની અને 'વારંવાર'ની અપેક્ષા રહે જ છે.

આગની એક જ ચિનગારી જંગલને સળગાવી શકે છે પણ પાણીનું એક જ બુંદ એ જંગલને ઠારી શકતું નથી.

એક જ પગથિયાની અસાવધગીરી તમને ઉપરથી નીચે ધકેલી શકે છે પણ એક જ પગથિયા પરની જાગૃતિ તમને નીચેથી ઉપર પહોંચાડી શકતી નથી.

એક જ વખતનો પ્રમાદ આત્માને પતનની ગર્તમાં

ધોકેલી શકે છે પણ એક જ વખતની અપ્રમત્તતા તમને ઉત્થાનના શિખરે લઈ જઈ શકતી નથી.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. જો તમને સમ્યક્તા સર્જનમાં રસ છે, સમ્યક્તા ગ્રાહક અને સંગ્રાહક બન્યા રહેવાની જો તમારામાં તત્પરતા છે

તો તમારે 'અનેક' ને અને 'વારંવાર' ને જીવનમંત્ર બનાવવો પડશે.

શું કહું? વાતાવરણમાં હવા જ્યારે જોરદાર હોય છે અને ખુલા મેદાનમાં દીપક પ્રગટાવી દેવા તમે ઉદ્દસિત હો છો ત્યારે એક જ ઘડાકે દીવાસળી પેટાવી દેવામાં કે દીપક પ્રગટાવી દેવામાં તમને સફળતા જો નથી જ મળતી તો

વાતાવરણમાં જ્યારે બેસુમાર વિલાસ હોય અને એની વચ્ચે ઊભા રહીને તમે પવિત્રતાનો દીપક ટકાવી રાખવા ઉદ્દસિત હો ત્યારે એકાદ વખતના મામૂલી પ્રયાસે તમને એમાં સફળતા મળી શકે ?

એક વાસ્તવિકતા યાદ કરાવું? દીપકને પ્રગટાવવા માટે કોડિયાને અને વાટને, તેલને અને માચીસને, હવા વિનાની જગાને હાજર રાખવા પડે છે. જ્યારે દીપકને બુઝવી નાખવા માટે તો એક જ હવાનું ઝોકું કે એક જ ફૂંક

પર્યાપ્ત હોય છે.

આ વાસ્તવિકતા એટલું જ કહે છે કે પતન પરિશ્રમહીન હોઈ શકે છે પણ ઉત્થાન તો પરિશ્રમ વિના સંભવિત જ નથી.

વિનાશ આલંબનહીન હોઈ શકે છે પણ વિકાસ માટે તો આલંબન પકડ્યા વિના ચાલે તેમ જ નથી.

માથું ફોડવા પથ્થરનો એક જ વખતનો ઘા કાઢી છે પણ પથ્થર પાણીની સતત ધાર વિના નથી જ તૂટતો.

આ બધાનો એક જ તાત્પર્યાર્થ છે, મંઝિલ આવે કે ન આવે, ચાલતા જ રહો. સફળતા મળે કે ન મળે, પુરુષાર્થ ચાલું જ રાખો. ધર્મમાં મન લાગે કે ન લાગે, સાધનાઓ કરતા જ રહો. સંબંધમાં આત્મીયતા ઊભી થાય કે ન થાય, સંવાદ ચાલુ જ રાખો.

આ સંદર્ભમાં છેલ્લી વાત. **સફળતા એને જ સાથ આપે છે કે જેની પાસે નસીબ છે અને નસીબ એની પાસે જ ચક્કર લગાવે છે કે જેની પાસે પ્રચંડ પુરુષાર્થ છે.**

**S = Stitch in time
saves nine**

**સમયસર સાંઘવાથી,
નવવાર સાંઘવાનું બચી જાય છે.**

ચર્ચગેટથી વિરાર જવા નીકળેલ એ યુવક ચર્ચગેટથી વિરાર જતી ટ્રેનમાં બેસી તો ગયો પણ મરીનડ્રાઈવ ગયું અને ચર્ચગેટ આવી ત્યાં કોણ જાણે એને શું થયું ?

એ નીચે ઊતરી ગયો અને સ્ટેશન પર ઊભેલા ટી.સી. પાસે સામે ચડીને પહોંચીને એણે ટી.સી. સમક્ષ કબૂલાત કરી દીધી.

‘હું ટિકિટ લીધા વિના જ ટ્રેનમાં બેસી ગયો હતો. ચર્ચગેટથી ચર્ચગેટ સુધીનો જે દંડ થતો હોય એ મારી પાસેથી વસૂલી લો અને મને વિરારની ટિકિટ આપી દો.’

દંડ વસૂલીને ટી.સી.એ એને વિરારની ટિકિટ આપી તો દીધી પણ એની બાજુમાં ઊભેલા મિત્રોએ એને આમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે એણે જવાબ આપી દીધો કે ‘ચર્ચગેટથી હું ટ્રેનમાં બેઠો ત્યારે મને સમાચાર મળી ગયા કે છેક વિરાર સુધી કડક ચેકિંગ છે. મેં વિચાર્યું,

એક વિચારમાં પકડાઈ જઈને વધુ દંડ ભરવો એના કરતાં ચર્ચારોડ ઉતરી જઈને સામે ચડીને ઓછો દંડ શા માટે ન ભરી દેવો? ટૂંકામાં પતી ગયું અને નિશ્ચિંતતા આવી ગઈ એ જુદું.’

હા. આ જ વાસ્તવિકતા છે. **પ્રથમ અપરાધમાં, પ્રથમ ભૂલમાં, પ્રથમ ગલત કદમમાં કે પ્રથમ પાપમાં જ સાવધ થઈ જવું, અટકી જવું અને એ માર્ગેથી પાછા વળી જવું એ જેવું તેવું પરાક્રમ નથી.**

આ સંદર્ભમાં જ કહેવાયું છે તે કે ‘એ આત્મા ભારે નસીબદાર છે કે જે પ્રથમ વખતના પાપમાં જ પકડાઈ જાય છે.’

યાદ રાખજો, પાપ ન જ કરવું એ તો પ્રચંડ પરાક્રમ છે જ પણ એક જ વખત પાપ કરીને અટકી જવું એ ય કાંઈ જેવું તેવું પરાક્રમ નથી.

અને એમાં ય જે પાપ પકડાયું નથી એ પાપના પુનરાવર્તનથી ભયતા રહેવું એ તો પડની છાતી માગી લે છે. કારણ ? પાપ પરિણામે ભલે ભયંકર છે પણ અનુભવે તો સ્વાદિષ્ટ જ છે અને જેના સેવનનો અનુભવ સ્વાદિષ્ટ હોય એના પુનરાવર્તન માટે મન સદા લાલાયિત જ હોય!

શું કહું? ધર્મ અને પાપના ક્ષેત્રે મનની સ્થિતિ ભારે વિચિત્ર છે.

ધર્મ સારો લાગતો નથી છતાં મનને એના સેવન માટે સતત તૈયાર કરતા જ રહેવું પડે છે જ્યારે પાપ સારું જ લાગે છે છતાં મનને એના ત્યાગ માટે સતત મારતા રહેવું જ પડે છે.

આનું પરિણામ એ આવે છે કે ધર્મનું સેવન કદાચ શરુ થઈ પણ જાય છે તો ય લાંબા સમય સુધી ટકતું નથી અને પાપનું સેવન શરુ થઈ જાય છે પછી અટકવાનું નામ જ લેતું નથી.

એક નક્કર વાસ્તવિકતા યાદ કરાવું? જેનું મન કોમળ હોય છે, ડ્રાં હોય છે અને જેના હાથ કોમળ હોય છે એ કર્તવ્યપૂર્તિમાં લગભગ તો નિષ્ફળ જ જાય છે.

તમે ગલતથી, અપરાધથી, પાપથી, દોષથી કે ભૂલથી બચવા માંગો છો? એ તમામ પ્રત્યે તમારું મન જે કોમળ હશે કે ડ્રાં હશે તો એનાથી દૂર રહેવાનું કે પાછા ફરવાનું પરાક્રમ તમે નથી જ દાખવી શકવાના.

તમને ખ્યાલ હશે કે શરીરના હાડકાના ટુકડે-ટુકડા થઈ ગયા હોય એવા દર્દીનું મર્દાનગી સાથે ઓપરેશન કરી શકતો ડૉક્ટર પોતાના સગા દીકરાના હાથ કે પગના મામૂલી ફેકચરનું ઓપરેશન નથી કરી શકતો.

કારણ? પોતાના દીકરા પ્રત્યેની મનની ડ્રાં લાગણી ! ડ્રાં મન, હાથને ડ્રાં પાડી દે છે અને એ સ્થિતિમાં દીકરાના ઓપરેશન માટે ડૉક્ટર લાચાર બની

જય છે.

શું કહું? કીજ પર ઊભેલા બેટ્સમેન પ્રત્યે બોલરના હૈયામાં ફણી લાગણી જો ન જ હોવી જોઈએ તો જીવનમાં ઘર કરી ગયેલા કોઈ પણ દોષ પ્રત્યે સાધકના હૈયામાં ફણી લાગણી ન જ હોવી જોઈએ.

યાદ રાખજો. **આજે જે પાપનો ત્યાગ કઠિન લાગે છે એ પાપનો ત્યાગ ત્યારે એટલો બધો સરળ હતો કે જ્યારે એ પ્રારંભિક કક્ષામાં હતું.**

આજે જે કપડું ચીંથરેહાલ બની જવાથી ફેંકી દેવા યોગ્ય બની ગયું છે એ કપડું ત્યારે પહેરવા યોગ્ય જ હતું કે જ્યારે એનામાં એક જ કાણું હતું. આજે જે બેટ્સમેનને આઉટ કરવાનું બોલરને અશક્ય લાગી રહ્યું છે એ બેટ્સમેનને આઉટ કરવાનું બોલર માટે ત્યારે સરળ હતું કે જ્યારે બેટ્સમેન પ્રથમ ઓવરમાં જ રમવામાં મૂંઝવણ અનુભવતો હતો.

સંદેશ રુપષ્ટ છે. તમે બગડી ગયેલાને જો સુધારી દેવા માગો છો, ફાટી ગયેલાને જો સાંધી દેવા માગો છો, બિમાર પડી ગયેલાને જો સાજો કરી દેવા માગો છો તો એનો શ્રેષ્ઠ સમય પ્રારંભનો જ છે, શરૂઆતનો જ છે. એમાં જો તમે ચૂકી ગયા કે બેદરકાર રહ્યા તો શક્ય છે કે તમારા નસીબમાં અફસોસના આંસુ સિવાય બીજું કશું જ બચે નહીં. સાવધાન!

T = Time is money

સમય એ મૂલ્યવાન સંપત્તિ છે.

‘આપ અને એ ય રસ્તા પર ?’ જેમના દર્શન માટે પાંચ-પાંચ કલાક સુધી ધીરજ ધરવી પડતી હતી એવા પવિત્ર સંતને રસ્તા વચ્ચે ઊભેલા જોઈને એક યુવક સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને સંતને એણે આ પ્રશ્ન પૂછી લીધો.

‘હા, હું રસ્તા પર ભીખ માગવા ઊભો છું.’ ‘ભીખ માગવા ?’ ‘હા’ ‘પણ શેની?’ ‘સમયની’ ‘એટલે ?’

‘એટલે આ જ કે અત્યારે સામેના મેદાનમાં હિન્દુસ્તાન-પાકિસ્તાન વચ્ચે ચાલી રહેલ ક્રિકેટ મેચને સ્કીન પર નિહાળવા લગભગ ૧૫૦૦૦ માણસોને ૬-૬ કલાક ઊભેલા જોયા. મને એમ લાગ્યું કે આ લોકો પાસે આટલો બધો સમય છે તો થોડોક સમય હું માગી લઉં, કઠાચ મળી જતા સમયમાં સાધના વધારતા મને પરમાત્મા ખુદ મળી જાય.’ સંતે યુવકને જવાબ આપી દીધો.

સમયની પાંચ વિશેષતાઓ ખ્યાલમાં છે ?

૧. આ જગતના સર્વજીવોને એ એકવાર તો મળે જ.

સંપત્તિ સહુને એકવાર પણ મળે જ એ નક્કી નહીં. સત્તા કે સૌંદર્ય પણ સહુને એકવાર તો મળે જ એ નક્કી નહીં. ગાડી-બંગલા કે ફર્નિચરની સામગ્રી પણ સહુને એકવાર તો મળે જ એ નક્કી નહીં પણ સમય ? એ સહુને એકવાર તો મળે, મળે અને મળે જ.

૨. સમયની બીજી વિશેષતા આ કે એ ભલે જગતના સર્વજીવોને એકવાર તો મળતો જ હોય પણ એ એક જ વાર મળે છે.

સંપત્તિ કે સત્તા હાથમાંથી ચાલ્યા ગયા પછી પુનઃ મળી શકે છે, સ્વાસ્થ્ય કથળી ગયા પછી કે સંબંધ તૂટી ગયા પછી પુનઃ સ્વાસ્થ્ય પ્રાપ્ત થઈ શકે છે કે સંબંધ પૂર્વવત્ થઈ શકે છે પણ સમય ? એકવાર હાથમાંથી સરકી ગયા પછી પુનઃ નથી જ મળી શકતો.

૩. સમયની ત્રીજી વિશેષતા આ કે એનો સંગ્રહ સર્વથા અશક્ય.

સંપત્તિને તમે ટકાવી પણ શકો અને વધારી પણ શકો. સત્તાને તમે સાચવી શકો. ફર્નિચરની તમે માવજત કરી શકો. હીરા-માણેક-મોતીનો તમે સંગ્રહ કરી શકો પણ સમયનો સંગ્રહ કરવામાં પરમાત્માને ખુદને પણ સફળતા ન મળે.

૪. સમયની ચોથી વિશેષતા આ કે એ સહુને સમાન જ મળે.

સંપત્તિ ક્ષેત્રે કોકને ૧૦૦ રુપિયા મળે અને કોકને ૧૦૦૦૦૦ રુપિયા મળે એ બને. સત્તા ક્ષેત્રે કોકને વડાપ્રધાન પદ મળે અને કોકને ગૃહપ્રધાનપદ મળે એ બને, પ્રતિષ્ઠા ક્ષેત્રે કોકને વધુ સન્માન અને કોકને ઓછું સન્માન મળે એ બને. સ્વાસ્થ્ય ક્ષેત્રે કોકને તંદુરસ્ત શરીર મળે અને કોકને નબળું શરીર મળે એ બને પણ સમય ક્ષેત્રે આવો કોઈ જ ભેદભાવ નથી, આવી કોઈ જ તરતમતા નથી. એ સહુને એક સરખો જ અર્થાત્ સમાન જ મળે છે. ચાહે એ ચક્રવર્તી હોય કે ભિખારી હોય, સજ્જન હોય કે દુર્જન હોય, પાપી હોય કે પુણ્યશાળી હોય, પરમાત્મા હોય કે શૈતાન હોય, બધાયને સમાન જ મળે છે.

૫. સમયની પાંચમાં નંબરની વિશેષતા આ કે એના પર કોઈનું ય બંધન નથી હોતું.

સિંહને પિંજરાનું બંધન હોઈ શકે છે, ફૂતરાને પટ્ટાનું અને સર્પને કરંડિયાનું બંધન હોઈ શકે છે, સંપત્તિને તિજોરીનું અને ગુનેગારને જેલનું બંધન હોઈ શકે છે પણ સમય?

એ તો સર્વતંત્ર સ્વતંત્ર છે. એના પર કોઈનું ય બંધન નથી. આવી પાંચ-પાંચ વિશેષતાઓ લઈને બેઠેલા સમયનું આપણા મનમાં મૂલ્ય કેટલું? એના સદુપયોગ

૭૯

મોટે આપણે જાગૃત કેટલા ? એના દુરુપયોગથી બચતા રહેવાની આપણી સાવધગીરી કેટલી?

યાદ રાખજો, મોઢામાંથી નીકળી ગયેલ થૂંક, ઘનુષ્યમાંથી છૂટી ગયેલ તીર, મુખમાંથી નીકળી ગયેલ શબ્દ અને હાથમાંથી નીકળી ગયેલ સમય આ ચાર ચીજ એવી છે કે જેને પાછી વાળવી શક્ય જ નથી. થૂંક-તીર અને શબ્દનું તો સમજ્યા, એક વાર બહાર નીકળી ગયા પછી પાછા ન પણ આવે તો ય એનાથી થતી નુકસાનીને હજી કદાચ ભરપાઈ કરી શકાય પણ,

હાથમાંથી નીકળી ગયેલ સમય પાછો ન આવતાં, એનાથી જે નુકસાની થાય એને તો કોઈ કાળે ભરપાઈ ન કરી શકાય.

શું કહું? આ જગતની કોઈ પણ વસ્તુ મહત્ત્વની છે કે મૂલ્યવાન છે એનો નિર્ણયિક તો સમય જ છે.

શિયાળો વીતી ગયા પછી ધાબળો ઓઢવાનો અર્થ શો ? પ્રસંગ પતી ગયા પછી શરીર પર ઘરેણાં પહેરવાનો અર્થ શો ? મકાન આગમાં સળગી ગયા પછી પાણીને હાજર કરવાનો અર્થ શો ? આંખ મીંચાઈ જવા આંડે પળ-બે પળ બાકી હોય ત્યારે અક્કલ આવ્યાનો અર્થ શો ? સાવધાન !

U = Unity is strength

સંપ ત્યાં જંપ

‘તમે જે રસ્તે ગાડીને ભગાવી રહ્યા છો એ રસ્તા પર આગળ આતંકવાદીઓ ખૂલી તલવાર લઈને ઊભા છે. જન બચાવવી હોય તો અહીંથી જ પાછા ફરી જાઓ.’ તેજગતિથી ભાગી રહેલી ગાડીને હાથ ખતાડીને ઊભી રાખી દેનાર એ વટેમાર્ગુએ ડ્રાઈવરને વાત કરી.

ડ્રાઈવર તો યુવક હતો જ પણ એની સાથે ગાડીમાં અન્ય ત્રણ જણા જે હતા એ પણ યુવાનો જ હતા.

ચારેય જણા ગાડીની નીચે તો ઉતરી ગયા પણ મુશ્કેલી એ હતી કે ગાડી એકદમ સાંકડા રસ્તા પર હતી. એને પાછી શૈં વાળવી એ પ્રશ્ન હતો પણ એક યુવકે રસ્તો કાઢ્યો.

‘આપણે ચારેય જણા ગાડીને નીચેથી ઊચકીને ફેરવી દઈએ અને ગાડી ભગાવીને ત્યાં પહોંચી જઈએ જ્યાંથી આપણે આ બાજુ આવવા ગાડી ચાલુ કરી હતી.’

અને સાચે જ અસંભવિત લાગતું આ કાર્ય ચારેય

યુવકોએ ભેગા મળીને સમ્પન્ન કરી દીધું.

બુંદ કમજોર છે, સાગર તાકાતવાન છે. પેંસો કમજોર છે, રુપિયો તાકાતવાન છે. હવાની લહેરખી કમજોર છે, વાવાઝોડું તાકાતવાન છે. અક્ષર કમજોર છે, શબ્દ તાકાતવાન છે.

હાથ કમજોર છે, સાથ તાકાતવાન છે. પર્ણ કમજોર છે, વૃક્ષ તાકાતવાન છે. ઢગલો કમજોર છે, પર્વત તાકાતવાન છે.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. જે કમજોર છે એણે જે તાકાતવાન બની જવું છે તો એણે સંગઠિત બનવું જ રહ્યું. હજારો ડીડીઓ સંગઠિત થઈને ખૂંખાર સર્પને પણ જે ખતમ કરી શકે છે.

તો એક વખતનો ખૂંખાર ગણાતો સિંહ પણ પોતાની પાછલી વયમાં એકલો રહીને રીબાઈ રીબાઈને પરલોકમાં રવાના થઈ જાય છે.

સૂર્યના એકાદ કિરણો જ સૂઝાઈ જતું પાણીનું બુંદ જે પોતાની જાત સાગરને સમર્પિત કરી દે છે તો પછી સૂર્યના કરોડો કિરણો પણ એ સાગરને સૂઝવી શકતા નથી.

પ્રશ્ન એ છે કે સંગઠનની અને સંપત્તી આટલી બધી જબરદસ્ત તાકાત હોવા છતાં માણસ સંગઠનમાં

જોડાઈ જવા તૈયાર કેમ થતો નથી? સંપીને રહેવા તૈયાર કેમ થતો નથી?

બે જ કારણ. કાં તો માણસ પોતાની જાતને વધુ તાકાતવાન માની બેઠો હોય છે અને કાં તો કમજોર હોવાની પ્રતીતિ હોવા છતાં એ અહંનો શિકાર બની ગયો હોય છે.

શું કહું? રાષ્ટ્ર, સમાજ અને પરિવારની વાત તો છોડો, માત્ર શરીરના અંગોપાંગો પણ જો સંપીને અને સંગઠિત થઈને નથી રહેતા તો શરીરનું સ્વસ્થ રહેવું પણ અશક્ય બની જાય છે.

જવાબ આપો. કાંટો પગમાં વાગ્યો હોય અને હાથ એ કાંટો કાઢવાની બાબતમાં નિષ્ક્રિય રહે તો શરીરનું થાય શું? થાળીમાંથી ખોરાક હાથે ઉપાડ્યો હોય અને હાથ એ ખોરાકને મોઢા સુધી ન લઈ જતાં પોતાની પાસે જ રાખી મૂકે તો શરીરનું થાય શું?

ના. કાંટો પગમાં વાગે છે. આંસુ આંખમાંથી નીકળે છે, મન હાથને પગમાં રહેલ કાંટો કાઢી લેવા પ્રોત્સાહિત કરે છે અને પગ કંટકરહિત થઈ જાય છે.

થાળીમાંથી ખોરાક હાથ લે છે. હાથ એ ખોરાકને મોઢા સુધી પહોંચાડે છે. મોઢામાં આવેલ ખોરાકને ચાવીને દાંત એ ખોરાકને પેટમાં રવાના કરે છે અને પેટ એ ખોરાકને શરીરના અલગ-અલગ અંગોમાં પહોંચાડીને એને

સમ્પ્રધાતુમાં રૂપાંતરિત કરે છે અને એ સમ્પ્રધાતુ શરીરને સ્વસ્થ રાખી દે છે.

જો શરીરે સ્વસ્થ રહેવું હોય તો શરીરના અંગોપાંગોએ પણ સંપીને જ રહેવું પડે તો પછી જે પરિવારે, જે સમાજે અને જે રાષ્ટ્રે સ્વસ્થ અને મસ્ત, તાકાતવાન અને પ્રભાવશાળી રહેવું હોય એણે તો સંપીને રહેવું જ પડે એ બિલકુલ સમજાઈ જાય તેવી જ વાત છે ને?

દુઃખદ વાસ્તવિકતા આજના કાળે એ સર્જાઈ છે કે કાંટાઓ સંગઠિત છે, પુષ્પો વેરવિખેર છે. અંધકાર સંગઠિત છે, પ્રકાશ વચ્ચે મતભેદ છે. ગુંડાઓ એક જ છે, ડાહ્યાઓ વેરવિખેર છે. દુર્જનોમાં સંપ છે, સજ્જનો કુસંપના શિકાર છે. કીચડ એકત્રિત છે, કમળ અલગ-અલગ છે. આગળ વધીને કહેવું હોય તો એમ કહી શકાય કે **પચાસ દુર્જનોનો એક જ મત છે જ્યારે પચાસ સજ્જનોના એકાવન મત છે !**

આ સ્થિતિમાં સત્ની તાકાત ઘટી રહ્યાનું અને અસતની તાકાત વધી રહ્યાનું અનુભવાતું હોય તો એમાં આશ્ચર્ય શું છે?

આ સંદર્ભમાં છેદ્વી વાત. આપણી દષ્ટિ અને આપણી વૃત્તિ આપણે બદલીએ કે ન બદલીએ, યુગ તો બદલાય જ છે. અને બદલાતા યુગની સારી કે નરસી અસર આપણે ઝેલવી જ પડે છે !

V = Vaccum mind is a Devil's workshop

ખાલી મન એ શેતાનનું કારખાનું છે.

‘ઓ ક વાત મને એ નથી સમજતી કે તમારું જે જૂનું ઘર હતું એનું દિવાનખાનું કહો તો દિવાનખાનું અને રસોડું કહો તો રસોડું વર્તુળાકારે જ હતું અને અત્યારે તમે જે નવા ઘરમાં રહેવા આવ્યા છો એ ઘરમાં પણ એ જ વ્યવસ્થા છે. કારણ છે કાંઈ ?’

‘હા’ ‘શું ?’ ‘તમને ખ્યાલ હશે કે વર્તુળમાં ક્યાંય ખૂણાં હોતા નથી અને ખૂણાં ન હોવાના કારણે ત્યાં કચરો જમા થતો નથી. જ્યારે ત્રિકોણમાં, ચતુષ્કોણમાં, ષટ્કોણમાં, અષ્ટકોણમાં ખૂણા હોય છે અને જ્યાં ખૂણા હોય છે ત્યાં કચરો જામ્યા વિના રહેતો નથી.

બસ, તમે પૂછેલા પ્રશ્નનો આ જ જવાબ છે. હું મારા ઘરમાં કચરો જામતો રહે એવું ઈચ્છતો નથી અને એટલે જ દિવાનખાનું - ય રસોડું વગેરે બધું વર્તુળાકારવાળું જ બનાવું છું.’

હા, મનનું પણ આવું જ છે. જ્યાં તમે એને નવરું

પાડતું, નવરાશ આપી ત્યાં એ ગંદા વિચારોમાં રમમાણ બન્યું જ સમજો.

એક વાત ખાસ આંખ સામે રાખજો કે **ડુક્કર જેમ વિષ્ટાપ્રિય હોય છે, કાગડો જેમ ગંદવાડપ્રિય હોય છે, શિયાળ જેમ કપટપ્રિય હોય છે અને ગીધ જેમ શબપ્રિય હોય છે તેમ મનને પણ આકર્ષણ નબળાનું, નકામાનું, નિરર્થકનું અને નુકસાનકારીનું જ હોય છે.**

આવા ગંદવાડપ્રિય મનને તમે સમ્યક્ કે ઉચિત પ્રવૃત્તિઓમાં જો વ્યસ્ત ન રાખ્યું તો ગંદા અને હલકા વિચારોમાં એ રમમાણ બન્યું જ સમજો.

એક ગંભીર વાસ્તવિકતા તરફ ધ્યાન દોરું ? **સફળતાને મનના કદ સાથે હજી કદાચ સંબંધ હશે પણ સાર્થકતાને તો મનના વિચારો સાથે જ સંબંધ છે.**

કીચડ જેવા ગંદા વિચારો છતાં જીવનમાં તમે સફળ બની શકો છો પણ જીવનને જો તમે સાર્થક કરવા માગો છો તો ઉદાત્ત અને ઉદાર વિચારોના સ્વામી બન્યા વિના તમારી પાસે બીજો કોઈ વિકલ્પ જ નથી અને એવા નિર્મળ વિચારોના સ્વામી બન્યા રહેવા માટે તમારે તમારા વચનને અને તમારા તનને સમ્યક્માં અને ઉચિતમાં જોડાયેલા રાખવા જ પડે.

યાદ રાખજો. અનંત તીર્થંકર ભગવંતોની એક જ આજ્ઞા છે ‘મનને સ્ફટિક જેવું નિર્મળ રાખો.’ વસ્ત્રોને, ગાડીને, અંગલાને યાવત્ શરીરને સ્વચ્છ રાખવામાં કોઈ જ તકલીફ પડે તેમ નથી પણ મનને સ્વચ્છ રાખતા તો અચ્છા અચ્છા સાધકોને અને અચ્છા અચ્છા સંતોને ય નવનેશં પાણી ઉતરી જાય છે.

કારણ ? વસ્ત્રોને બગાડતો કચરો સર્વત્ર નથી, ગાડીને બગાડતો કાદવ સર્વત્ર નથી, શરીરને બગાડતી ધૂળ સર્વત્ર નથી, પણ મનને બગાડવા નિમિત્તો તો અત્ર-તત્ર-સર્વત્ર છે. અરે, કહેવું હોય તો એમ પણ કહી શકાય કે નીચે ઉતરી જવા પાણી જેમ સતત ઢાળ શોધતું જ હોય છે તેમ ગંદા વિચારોમાં રમમાણ રહેવા મન સદા નિમિત્તો શોધતું જ હોય છે.

મનની ગંદવાડપ્રિયતાની એક ઓર વાત કરું? વિષ્ટા શોધવા ડુક્કર ગટરના સરનામે જરૂર જાય છે પણ ઉદ્યાનના સરનામે તો નથી જ જતું.

કાગડો માછલા શોધવા તળાવના સરનામે તો જરૂર જાય છે પણ માનસરોવરના સરનામે તો નથી જ જતો.

ભિખારી ભંગાર શોધવા ભંગારવાળાની દુકાને જરૂર પહોંચી જાય છે પણ ઝવેરાતની દુકાને તો નથી જ

૮૭

પહોંચતો. પણ મન ?

આંખને વિકારસભર બનાવવા એ મંદિરે પણ પહોંચી જાય છે તો પોતાના અવર્ણવાદના ચસકાને પોષવા એ સજ્જન યાવત્સંતના જીવનમાં ય ડોકિયું કરતું રહે છે.

અહંપુષ્ટિ માટે એ સંતના ચરણોમાં ય ઝૂકવા તત્પર રહે છે તો નબળું શોધવા એ ઉત્તમ સ્થાનોમાં ય પહોંચતું રહે છે.

હા, મનની આ તાસીર છે છતાં સબૂર ! આપણે જે એને કેળવતા રહીએ તો એ આપણને પરમાત્મા બનાવી દેવા પણ તૈયાર છે. આપણે જે એને સેવક બનાવીને પરમાત્માની આજ્ઞા માનવા તૈયાર કરી દઈએ તો એ આપણને ખુદને પરમાત્મા બનાવી દેવા તૈયાર છે.

ટૂંકમાં, **મન જે આપણું માલિક છે તો આપણું શૈતાન બન્યા રહેવાનું પાકું છે અને મન જે આપણું સેવક છે તો આપણું પરમાત્મા બની જવાનું પાકું છે.** દડો આપણાં મેદાનમાં છે.

W = When a cow is old,
she is soon sold

ગરજ સરી, વૈદ વૈરી

‘એક વાત પૂછું?’ ‘પૂછ’

‘સારો જવાબ આપશો?’ ‘હા’

‘સાંભળ્યું છે કે તમારે ત્યાં ભોજનમાં આજે રસગુલ્લા અને ગુલાબજાંબૂ બનાવ્યા છે. વાત સાચી?’
‘વાત સાચી હોય તો ય તારે શું?’ ‘બીજો એક પ્રશ્ન પૂછું?’
‘પૂછ’ ‘તમને ખબર છે?’ ‘શી?’ ‘મારે ત્યાં રસગુલ્લા-ગુલાબજાંબૂ-પેંડા અને બરફી બન્યા છે.’ ‘તો એમાં મારે શું?’

હા, આ જગતમાં સંબંધો કુલ ચાર પ્રકારના છે.

૧. પ્રથમ નંબરનો સંબંધ છે : લોહીનો.

આ સંબંધમાં પરિવારનો સમાવેશ થાય.. માતા-પિતાનો, ભાઈ-ભાઈનો, ભાઈ-બેનનો, બેન-બેનનો, માતા-પુત્રીનો, પિતા-પુત્રનો. આ તમામ પ્રકારના

સંબંધોનો સમાવેશ થાય લોહીના સંબંધમાં.

૨. બીજા નંબરનો સંબંધ છે : લાગણીનો.

ગુરુ-શિષ્યનો, મિત્ર-મિત્રનો, પતિ-પત્નીનો, માનેલી ધર્મની બેનનો કે માનેલા ધર્મના ભાઈનો. આ તમામ પ્રકારોના સંબંધોનો સમાવેશ થાય લાગણીના સંબંધમાં.

૩. ત્રીજા નંબરનો સંબંધ છે : લેવા-દેવાનો.

વેપારી-ઘરાડનો, શિક્ષક-વિદ્યાર્થીનો, નોકર-શેઠનો, વેપારી-દલાલનો, ડ્રાઈવર-મુસાફરનો. આ તમામ પ્રકારના સંબંધોનો સમાવેશ થાય લેવા-દેવાના સંબંધમાં.

પણ સબૂર !

૪. ચોથા નંબરનો સંબંધ છે : ગરજનો.

વેશ્યા-વ્યભિચારીનો, ડૉક્ટર-દર્દીનો, અસીલ-વડીલનો, નેતા-પ્રજાજનનો. આ તમામ પ્રકારના સંબંધોનો સમાવેશ થાય ગરજના સંબંધમાં.

લોહીના સંબંધમાં હજી તમને સજ્જતા અનુભવવા મળે, લાગણીના સંબંધમાં હજી તમને સંવેદનશીલતા અનુભવવા મળે. લેવા-દેવાના સંબંધમાં હજી તમને સૌજન્યતા અનુભવવા મળે પણ ગરજના

સંબંધમાં તમને ગરજ હોય ત્યાં સુધી આ બધું હજી કદાચ અનુભવવા મળે પણ જ્યાં ગરજ પૂરી થઈ જાય ત્યાં તમને આમાનું કશું જ અનુભવવા ન મળે.

શું કહું? ગરજ હોય છે તો માણસ ગધેડાને ય બાપ કહેવા તૈયાર થઈ જાય છે પણ ગરજ પતી જાય છે ત્યારે જરૂર પડે તો બાપને ય ગધેડો કહેવા તૈયાર થઈ જાય છે.

યુદ્ધના ઇતિહાસને તમારે તપાસવો હોય તો તપાસી જાઓ. ત્યાં તમને કેન્દ્રમાં એક જ વાત જોવા મળશે, ગરજ! ગરજ હતી ત્યારે મિત્રે દુશ્મનના પગ પણ દૂધેથી ઘોયા છે અને ગરજ પૂરી થઈ ગઈ છે ત્યારે દીકરાએ સગા બાપનું ય લોહી પીધું છે.

ગરજ હતી ત્યારે માણસે વૃદ્ધ બાપને મોતના મુખમાં જતા બચાવ્યો છે અને ગરજ પતી ગઈ છે ત્યારે બાપે યુવાન દીકરાને ય મોતના મુખમાં ધકેલી દીધો છે.

યાદ રાખજો, રાજનીતિમાં ખુદનો સ્વાર્થ એ જ એકમાત્ર મિત્ર મનાય છે અને એટલે એ ક્ષેત્રમાં કાબેલ એને જ મનાય છે કે જે શત્રુને ભવિષ્યમાં ય ઊઠવા નથી દેતો !

પણ હકીકત એ છે કે - રડતો માણસ તો કદાચ સામાની નજરમાંથી જ ઊતરી જાય છે પણ ગરજ માણસ

તો પોતાની નજરમાંથી જ ઊતરી ગયેલો હોય છે. અને વાત પણ સાચી જ છે ને ? ખમીસના આવરણ હેઠળ છાતીના કેન્સરને લોકનજરમાંથી છુપાવવામાં માણસને ભલે ને સફળતા મળી જાય પણ કેન્સરજન્ય પીડાથી બચી જવામાં તો એને સફળતા ન જ મળે ને ?

બસ, આ જ મન:સ્થિતિ હોય છે ગરજુની અને સ્વાર્થીની. ભલે ને એ સામાને બાટલીમાં ઉતારવામાં સફળ બની જાય છે પણ એનું અંત:કરણ તો એને શાંતિથી બેસીને ગંપવા નથી જ દેતું. શું કરવાની એ સફળતાને કે જે તમારા મનની પ્રસન્નતાની સ્મશાન-યાત્રા કાઢીને જ રહેતી હોય ?

શું કરવાનું એ સ્વાર્થપુષ્ટિનું કે જે સતત તમારા મનને ભયભીત જ રાખતી હોય?

આ સંદર્ભમાં છેલ્લી વાત. **સંબંધને એ ઊંચાઈ પર લઈ જઓ કે કોકનું સ્મિત આપણા દુ:ખને ગૌણ બનાવી દેવાની આપણને તાકાત આપીને જ રહે તો સાથો-સાથ કોકનું દુ:ખ આપણાં સ્મિતને નંબર બે પર રાખી દેવા આપણને પ્રોત્સાહિત કરીને જ રહે.**

આ તાકાત આપણને ત્યારે જ ઉપલબ્ધ થઈ શકે છે જ્યારે આપણે ‘ગરજ’ના સંબંધથી ફારગતી લઈ લીધી હોય !

X = X-mas (Christmas) comes after Lent

રોજ (દુઃખ) પછી નાતાલ (સુખ) આવે છે.

વૃક્ષ પરથી છેલ્લું પર્ણ ખરી રહ્યું હતું ત્યારે માણસે વૃક્ષને પૂછ્યું 'તારી આ અવસ્થા જોયા પછી ય તને આપઘાત કરી નાખવાનું મન થતું નથી?'

'હરગિજ નહીં' 'કારણ?'

'આજ સુધીમાં આ અવસ્થામાં હું અનેકવાર પસાર થઈ ચૂક્યું છું પણ દરેક વખતે મને અનુભવ થયો છે કે પાતખર પછી વસંત આવી જ છે અને એ વસંતે મને પુનઃ મારો તમામ વૈભવ પાછો આપ્યો જ છે.

શું કહું તને ? મેં સૂર્યાસ્ત પછી થયેલા સૂર્યોદયને ય જોયો છે અને અમાસ પછી આવેલ પૂનમને ય જોઈ છે. મને પૂર્ણ શ્રદ્ધા બેસી ગઈ છે કે અહીં કોઈ દુઃખ કાયમી નથી.' વૃક્ષનો આ જવાબ સાંભળીને માણસ સ્તબ્ધ થઈ ગયો.

મનની એક વિચિત્ર માનસિકતાને બરાબર સમજી લેજો. આજે આવેલું સુખ કાયમ ટકી જ રહેવું જોઈએ

અને આજે આવેલ દુઃખ આજે ને આજે જ રવાના થઈ જવું જોઈએ.

કદાચ આથી ય આગળ વધીને કહું તો ‘સુખ જવું જ ન જોઈએ અને દુઃખ આવવું જ ન જોઈએ’ આ છે મનની માનસિકતા. પણ એક વાસ્તવિકતા આંખ સામે રાખજો કે સુખ-દુઃખ તો છે સતત ચાલતી રહેતી સાઈકલના પૈડાં જેવા.

પૈડાંનો જે ભાગ અત્યારે નીચે છે એ ગણતરીની સેકંડોમાં ઉપર પહોંચી જાય છે અને પૈડાંનો જે ભાગ અત્યારે ઉપર છે એ ગણતરીની સેકંડોમાં નીચે આવી જાય છે.

સુખ-દુઃખનું પણ લગભગ આવું જ છે. જો આજે સુખ છે તો કાલે દુઃખ છે અને જો આજે દુઃખ છે તો કાલે સુખ છે. ધ્યાન એટલું જ રાખવાનું છે કે સુખમાં પાગલતાના શિકાર ન બની જવાય અને દુઃખમાં દીનતાના શિકાર ન બની જવાય.

અલબત્ત, સુખ-દુઃખની વાત નીકળી જ છે ત્યારે એક નમ્ર વાસ્તવિકતા આંખ સામે રાખવાની જરૂર છે. સુખ કે દુઃખ એ હકીકતમાં એક જાતની માનસિકતા છે.

જગતની દૃષ્ટિએ સુખઘાયક ગણાતી પરિસ્થિતિ પણ જો તમારા મનને સ્વીકાર્ય નથી તો એ પરિસ્થિતિ

તમારા માટે દુઃખદાયક છે.

અને જગતની દૃષ્ટિએ દુઃખદાયક ગણાતી પરિસ્થિતિ પણ જો તમારા મનને સ્વીકાર્ય છે તો એ પરિસ્થિતિ તમારા માટે સુખદાયક છે.

અલબત્ત, અમાસ પછી પૂનમ, પાનખર પછી વસંત અને સૂર્યાસ્ત પછી સૂર્યોદય આવે જ છે એ હકીકત છે પણ દુઃખ પછી સુખ તો, તો જ આવે છે કે જો પાપોદયના સ્થાને પુણ્યોદય જાગે છે.

અને જરૂર નથી કે જીવનની સમાપ્તિ સુધીમાં પણ પાપોદયના સ્થાને પુણ્યોદય જાગીને જ રહે ! હા, એક વાત આપણા પોતાના હાથમાં છે અને એ વાત છે, જીવનમાં રહેલા દોષોના સ્થાને ગુણોને ગોઠવી દેવાની.

પુણ્યને ઉદયમાં લાવીને દુઃખના સ્થાને સુખને ગોઠવી દેવામાં ભલે નિષ્ફળ જઈએ પણ પુરુષાર્થના સહારે દોષના સ્થાને ગુણને ગોઠવી દેવામાં તો આપણે સફળ બની શકીએ તેમ જ છીએ.

અને આ દિશામાં જ આપણે ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી દેવાની એટલા માટે જરૂર છે કે દુઃખ ગમે તેટલું મોટું હોય એ પરલોકગામી તો નથી જ જ્યારે દોષ નાનો પણ હોય એ પરલોકગામી જ છે.

આનો અર્થ? આ જ કે દુઃખને દૂર કરવામાં આપણને સફળતા નહીં પણ મળે તો ય એ દુઃખ પરલોકમાં તો આપણી સાથે નથી જ આવવાનું પણ દોષને દૂર કરવાની બાબતમાં જો આપણે અવગણના કરતા રહ્યા તો આંખ મીચાયા પછી ય પરલોકમાં એ સાથે આવવાના જ છે.

અને એ જ રીતે સુખ ભલે ને આપણી આગળ સર્વોત્તમ કક્ષાનું છે, એ પરલોકગામી નથી જ જ્યારે સદ્ગુણ આપણી પાસે ભલે ને નાનો છે, એ પરલોકગામી છે જ.

આનો અર્થ ? આ જ કે સુખ ને પરલોકમાં સાથે લઈ જવાના એક પણ પ્રયાસને સફળતા મળતી નથી જ્યારે સદ્ગુણને સાથે લઈ જવાના પ્રયાસને સફળતા મળ્યા વિના રહેતી નથી.

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. **જીવનમાં સુખ કે દુઃખ, જય કે પરાજય અને લાભ કે હાનિ એટલા મહત્વના નથી જેટલા મહત્વના ગુણ અને દોષ છે.**

એટલે ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું હોય તો ગુણ અને દોષ પર જ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા જેવું છે. કારણ ? પરલોકની સલામતીનો નિર્ણય એના આધારે જ થવાનો છે. માંદા છીએ, સાખ નહીં બનીએ તો ચાલી જશે પણ ગાંડા છીએ તો ડાહ્યા તો બની જવું જ પડશે !

**Y = You take the care of beginning,
God will take the care of end**

**શરઆતની કાળજી તમે કરો,
સમાપ્તિની કાળજી પરમાત્મા કરશે.**

‘તમે તો ઉદ્યાનમાં જવા નીકળ્યા હતા અને અત્યારે તો તમે રસ્તા પર જ ચાલી રહ્યા છો અને છતાં તમારા મુખ પર એવી નિશ્ચિંતતા દેખાઈ રહી છે કે જાણે તમે ઉદ્યાનમાં પહોંચી જ ગયા છો. વાત શી છે ?’

‘વાત કશી જ નથી. મને એટલી ખબર પાડી છે કે ઘરેથી ઉદ્યાન તરફ જવા હું જ્યારે નીકળ્યો ત્યારે મેં પ્રથમ કદમ ઉદ્યાનની દિશામાં માંડ્યા હતા અને અત્યારે ય મારા કદમ ઉદ્યાનની દિશા તરફ જ માંડાઈ રહ્યા છે. જ્યાં કદમ ઉદ્યાનની દિશામાં જ આગળ ધપી રહ્યા હોય ત્યાં ઉદ્યાન આવવાની બાબતમાં શંકા જ ક્યાં રહે છે ?’

પ્રશ્ન વૃક્ષનો એટલો નથી, જેટલો મૂળનો છે. પ્રશ્ન ઈમારતનો એટલો નથી, જેટલો પાયાનો છે, પ્રશ્ન અંતનો એટલો નથી જેટલો પ્રારંભનો છે અને પ્રશ્ન મંઝિલનો એટલો નથી જેટલો માર્ગનો છે.

આ વાસ્તવિકતા કદાચ હોય તો ય એ અર્ધસત્ય છે કારણ કે મૂળ સલામત હોવા છતાં ય વૃક્ષ ધરાશાયી થઈ શકે છે, પાચો મજબૂત હોવા છતાં એના પર ઈમારત ચણાય જ નહીં એ બની શકે છે.

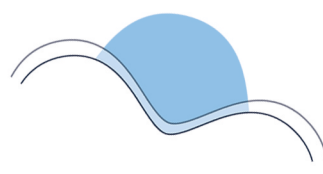

પ્રારંભ ગમે તેટલો સુંદર હોય તો ય અંત એનો કરુણ હોય એ બની શકે છે. તેમ માર્ગ ગમે તેટલો સાનુકૂળ હોય તો ય મંઝિલે ન પણ પહોંચી શકાય એવું બની શકે છે.

પણ સબૂર ! એક આભ્યંતર જગત છે, એક મૂલ્યનું જગત છે, એક નિષ્ઠાનું જગત છે, એક શ્રદ્ધાનું જગત છે. ત્યાંનો એક ગજબનાક કાયદો એ છે કે તમે શરુઆત માટે સાવધ રહો, તમે શરુઆત માટે કાળજી કરી, સમાપ્તિની ચિંતા પરમાત્મા ખુદ કરી લેશે.

આનો તાત્પર્યાર્થ ? આ જ કે જો તમારો પ્રારંભ નિષ્ઠાસભર છે તો એના અંત માટે તમારે શંકા રાખવાની પણ જરુર નથી અને ચિંતિત રહેવાની પણ જરુર નથી...

કારણ ? તમારી નિષ્ઠા શુભ છે અને પરમાત્મા હંમેશા શુભ માટે સહાયક બની જ રહેતા હોય છે. એક વાત યાદ રાખજો કે - **પ્રભુની જાતિ પ્રેમની છે, પ્રભુનો સ્વભાવ પ્રેમનો છે, પ્રભુનું સ્વરુપ પ્રેમનું છે. પ્રભુનું કુળ અને પ્રભુનું ગોત્ર પણ પ્રેમનું છે.**

તમારા જે પણ મંગળ કાર્યના પ્રારંભમાં પ્રેમની હાજરી હશે એ કાર્યને સફળ બનાવવા પ્રભુ તમને તમામ પ્રકારની સહાય કરીને જ રહેવાના છે.

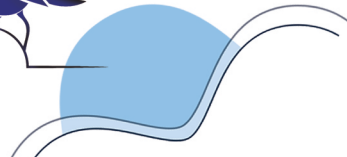
આ સંદર્ભમાં એક અલગ વાત પૂછું ?

આપણે જ્યાં પણ હોઈએ અથવા જ્યાં પણ જતા હોઈએ ત્યાં આપણને ઓળખનારની સંખ્યા કરતાં ય આપણને ચાહનારની સંખ્યા વધુ જ હોય છે એ કહી શકવાની સ્થિતિમાં આપણે ખરા ?

એક બીજો પ્રશ્ન - આપણને ચાહનારની સંખ્યા કદાચ વધુ ન પણ હોય તો ય આપણી ઉપેક્ષા કરનારની સંખ્યા વધુ હોય છે એવું ખરું?

એક ત્રીજો પ્રશ્ન - આપણી ઉપેક્ષા કરનારની સંખ્યા કદાચ વધુ ન પણ હોય તો ય આપણને ધિક્કારનારની સંખ્યા તો વધુ નથી જ હોતી એ કહી શકવાની સ્થિતિમાં આપણે ખરા ?

ટૂંકમાં, **પુષ્પ જ્યાં પણ હોય છે અને જ્યાં પણ ખય છે ત્યાં એને ચાહનારની સંખ્યા વધુ જ હોય છે, કાંટા જ્યાં પણ હોય છે અને જ્યાં જતા હોય છે ત્યાં એની ઉપેક્ષા કરનારની સંખ્યા વધુ હોય છે જ્યારે વિષા**

જ્યાં પણ હોય છે અને જ્યાં પણ જતી હોય છે ત્યાં
એને ધિક્કારનારની સંખ્યા વધુ હોય છે.

આ હકીકતને સમજાય તેવી ભાષામાં કહું તો રામ
પુષ્પ જેવા છે, લોકો એમને ચાહે છે. કુંભકર્ણ કાંટા જેવો
છે, લોકો એની ઉપેક્ષા કરે છે, જ્યારે રાવણ વિષ્ટા જેવો
છે, લોકો એને ધિક્કારે છે.

પ્રશ્ન આપણો છે. આપણો નંબર શેમાં ? આ
પ્રશ્નનો જવાબ મેળવી લેવો એટલા માટે જરૂરી છે કે આ
જવાબના આધારે જ નક્કી થવાનું છે કે આપણા પ્રારંભને
પ્રભુ અંત સુધી પહોંચાડશે કે નહીં !

ખ્યાલ છે ? મહાભારતમાં શ્રી કૃષ્ણે અર્જુનને
ખાતરી આપતા કહ્યું છે કે -

‘હે અર્જુન ! કલ્યાણકારી કાર્ય કરનારો ક્યારેય
દુર્ગતિમાં જતો નથી.’

સંદેશ સ્પષ્ટ છે. નામ સુખ માટે દોડશો સફળતા
કદાચ નહીં પણ મળે, કામ સુખ માટે પાગલ બનશો
કદાચ માર પણ ખાશો. દામ સુખ માટે જીવન દાવ પર
લગાવી દેશો, કદાચ હેરાન હેરાન પણ થઈ જશો પણ
રામ સુખ માટે દોડશો જીવન ધન્ય-ધન્ય બની જશે.

**Z = Zeal
never seal**

ઉત્સાહને છોડતા નહીં.

એક મોબાઈલ ટાવરની ટોચે પહોંચી જવાની દેડકાઓ વચ્ચે હરિફાઈ હતી. દરેક દેડકાઓ એ હરિફાઈમાં સામેલ થયા તો હતા પણ નીચે રહેલા દેડકાઓએ એ દેડકાઓના ઉત્સાહને તોડી નાખવાનું શરુ કર્યું.

‘તમે ઉપર પહોંચી રહ્યા ! ટાવર ખૂબ ઊંચો છે અને તમારા પગ નાના છે. વળી, ઉપર જતાં સંતુલન ગુમાવીને જો નીચે પડશો તો તમારા સહુનું રામ બોલો ભાઈ રામ થઈ જશે. બહુ ડાહ્યા ન થાઓ, પાછા વળી જાઓ.’

આવા ઉત્સાહભંગના શબ્દો સાંભળીને નવ દેડકાઓ તો પાછા નીચે ઉતરી ગયા પણ એક દેડકો તો ઉપર પહોંચી જ ગયો. તાળીઓના ગડગડાટથી સહુએ એને વધાવી તો લીધો પણ એ જ્યારે નીચે આવ્યો ત્યારે અન્ય દેડકાઓએ એને પૂછ્યું -

‘નીચે રહેલા કેટલાક દેડકાઓ ઉત્સાહભંગના શબ્દો બોલી રહ્યા હતા છતાં તું ઉપર કેવી રીતે પહોંચી

૧૦૯

ગયો ?’ ‘એવું છે ને કે મને આમે ય ઓછું સંભળાય છે’
એ દેડકાએ હસતા હસતા જવાબ આપી દીધો.

હા, રસ્તા ખરાબ હોવા છતાં ગાડી મંઝિલે પહોંચી
શકે છે જો ગાડીમાં પેટ્રોલ પર્યાપ્ત માત્રામાં હોય છે તો
અને રસ્તા સારા હોવા છતાં ગાડી આગળ વધી નથી શકતી
જો ગાડીમાં પેટ્રોલ નથી હોતું તો !

જીવનનું પણ આવું જ છે કે કષ્ટોની વણઝાર
છતાં અને તકલીફોની હારમાળા છતાં જીવન મજેથી
આગળ ધપતું રહે છે જો મન ઉત્સાહસભર હોય છે તો
અને સંખ્યાબંધ અનુકૂળતાઓ છતાં જીવન સ્થગિત થઈ
જાય છે જો મન ઉત્સાહહીન હોય છે તો !

એક વાસ્તવિકતા ખ્યાલમાં છે ? ચાલતા હોય છે
પગ, પણ એને કઈ દિશામાં ચલાવવા એનો નિર્ણય કરતું
હોય છે મન !

એતી હોય છે આંખ, પણ એને શું જોવડાવવું એનો
નિર્ણય કરતું હોય છે મન !

બસ, એ જ ન્યાયે ચાલતું હોય છે જીવન પણ
એને કઈ રીતે ચલાવવું અને જીવાતું હોય છે જીવન પણ
એને કઈ રીતે જીવાડવું એનો નિર્ણય કરતું હોય છે મન !

આનો અર્થ ? **આ જ કે જો તમે જીવન ઢસડી
રહ્યા છો તો એ એટલું જ સચવે છે કે તમે તમારા મનને**

માંયકાંગલું બનાવી બેઠા છો અને જીવન જો તમે ઊંચકી રહ્યા છો તો એ એટલું જ સૂચવે છે કે તમારા મનને તમે મજબૂત બનાવી ચૂક્યા છો.

બાકી એક વાત સ્પષ્ટ છે કે સમસ્યા ચહેરા પરના સ્મિતને ગાયબ જ કરનારી બની રહેતી હોય તો આ જગતના એક પણ માણસના ચહેરા પર સ્મિત ન જ હોવું જોઈએ. કારણ કે આ જગતનો એક પણ જીવ એવો નથી કે જેના જીવનમાં એક પણ સમસ્યા ન હોય.

ના. સંખ્યાબંધ સમસ્યાઓ વચ્ચે પણ ચહેરા પરના સ્મિતને અકબંધ રાખનારા જીવોની સંખ્યા આ જગતમાં કાંઈ નાની-સૂની નથી.

આ વાસ્તવિકતા એટલું જ સૂચવે છે કે સ્મિતનો સંબંધ સમસ્યા સાથે એટલો નથી જેટલો મનના અભિગમ સાથે છે.

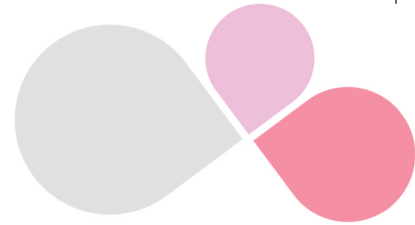
મનનો અભિગમ જો હકારાત્મક છે, ઉત્સાહસભર છે તો ચહેરા પર સ્મિત અકબંધ છે અને મનનો અભિગમ જો નકારાત્મક છે, મુડદાલ છે તો ચહેરા પર સ્મિતનો દુષ્કાળ છે.

અલબત્ત, એક પ્રશ્ન મનમાં એ ઊઠે કે કષ્ટોની વણઝાર વચ્ચે ય મનને ઉત્સાહસભર રાખવું શી રીતે ? મનના અભિગમને હકારાત્મક અને તાજગીસભર રાખવો શી રીતે ?

103

આ પ્રશ્નનો જવાબ આ છે કે ‘હજુ પણ વધુ બગડી શકતું હતું’ આ વિચારને સતત ધબકતો રાખવો. કરોડની ઉઘરાણી ડૂબી ગઈ છે એ વાત સાચી પણ હું તો હજુ અડીખમ ઊભો જ છું ને ?

અકસ્માતમાં બંને પગ ગુમાવી દેવા પડ્યા છે એ વાત સાચી પણ શરીરના બાકીના અંગોપાંગો તો હજુ સલામત જ છે ને ?

દીકરો બેવફા પાક્યો છે એ વાત સાચી પણ બાકીનો પરિવાર તો હજુ સાથે જ છે ને ?

મિત્રોએ પીઠ પાછળ છરી હુલાવી દીધી છે એ વાત સાચી પણ વેપારીઓનો મારા પરનો વિશ્વાસ તો આજે ય અકબંધ જ છે ને ?

બસ, ઓજસ્વી અને તેજસ્વી આ વિચારણા જ મનને કષ્ટોની વણઝાર વચ્ચે સ્વસ્થ રાખવાની પ્રચંડ ક્ષમતા ધરાવે છે.

આ સંદર્ભમાં છેલ્લી વાત. **બધું ગુમાવી દીધા પછી પણ તમારી પાસે ભવિષ્ય તો બચે જ છે.** આ જે કહેવાયું છે એની પાછળ પણ આ જ વાત છે.

હાથમાં રહેલ એક ફૂટ દોરડું પણ ફૂલામાં છેક ઊંડે સુધી પહોંચી ગયેલ નવ્વાણું ફૂટ દોરડાને પાણીના ઘડા સાથે બહાર લાવી શકે છે તેમ ટકી રહેલ તમારા મનનો ઉત્સાહ વીતી ગયેલ કટુ ભૂતકાળનું સાટું વાળી દઈને તમારા વર્તમાનને ઉજ્જવળ બનાવી દે છે.

વિગાહીને
કોઈ સોની નોટ આપી જાય,
ધેના મોઢામાંથી
એક જ શબ્દ નીકળે,

આભાર !

મહાપુત્રિની

કોઈ પ્રોફેસર લાઇ પકડી લે,
ધેના મોઢામાંથી
એક જ શબ્દ નીકળે.

આભાર !

ગરીબ હર્ષનું

બાલ-પાસનું આપરેશન કોઈ
કીકરર મહત્તમાં કહી આપે.

ધેના મોઢામાંથી

એક જ શબ્દ નીકળે.

આભાર !

લોગથતા જેવા યિના અને

પાત્રતાની ચકાસણી કર્યા યિના

પ્રત્યક્ષે આપણને જે આપી હોય છે

એ બહુ આપણે

મોઢામાંથી પણ આ જ શબ્દ

નીકળે છે

આભાર !